
STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIFVEN AF

PONTUS E. FAHLBECK

Pris för årgång 6 kr.

Lösnummer af detta häfte kostar 1 kr. 50 öre.

LUND

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP.

Prenumerationsanmälan.

Statsvetenskaplig Tidskrift utkommer under 1902 efter samma plan och under samma ledning som innevarande år.

Tidskriften skall, med undvikande af ett alltför strängt anlitan­de af den vetenskapliga framställningens yttre former, likväl städse söka meddela ett fullt vetenskapligt innehåll dels genom *uppsatser* i politik — detta ord taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels genom kortfattade *meddelanden* från hithörande områden. I en särskildt redigerad afdelning skola därjämte i öfversiktlig form refereras viktigare *prejudikat* m. m. ur Sveriges administrativa praxis.

Tidskriften vill för öfrigt, utan att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet, och härutinnan vågar den ock hoppas på framgång, då från olika håll bidrag utlofvats eller eljest för framtiden ställts i utsikt af vårt lands mest framstående författare på statsvetenskapernas område.

Tidskriften kommer att redigeras af undertecknad med biträde af doc. L. WIDELL såsom redaktionssekreterare. Därjämte hoppas redaktionen såsom hittills kunna påräkna medverkan till prejudikatafdelningen af kammarrådet d:r G. THULIN.

Tidskriften utkommer i 5 häften om året omfattande minst 20 ark. Prenumerationspriset blir såsom hittills 6 kr. för år. Lösa häften säljas i mån af tillgång till ett pris af c:a 50 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos «Redaktionen af Statsvetenskaplig Tidskrift, Lund».

Eftertryck utan angifvande af källan förbjudes.

Lund i December 1901.

P. Fahlbeck.

Sammansatta stater och deras utveckling.

Ett ord för dagen.

Af

Professor Pontus Fahlbeck.

De moderna staterna förekomma i två skilda arter, den enkla och den sammansatta staten. Stater af sist nämnda slag hafva funnits äfven i äldre tid; men vanligen hafva de då utgjort mera ett förbund af allierade stater eller en på arf beroende förening af sådana uti samme härskares hand än verkliga sammansatta stater. Endast om man vill räkna feodalstaten till detta slag, har den äldre tiden att uppvisa fullt utbildade sådana. I öfrigt är det den nyare och nyaste tiden, som sett dessa stater uppstå och utveckla sig. Först i senaste tid har ock vetenskapen uppmärksammat denna statsart. Aristoteles behandlar endast den enkla staten, och så har efter honom statsläran allmänt gjort intill nutiden, med undantag endast för den politiska litteratur, som uppstod i Amerika under striderna om Förenta Staternas författning. Häruti har ett omslag skett i och med uppkomsten af Nordtyska förbundet 1867 samt den Österrikisk-Ungerska dubbelmonarkiens bestående samma år och slutligen det Tyska rikets bildande 1871. Dessa tilldragelser öppnade ögonen på den tyska statsvetenskapen. Sedan dess står alltså den sammansatta staten i förgrunden af dess undersökningar och har föranledt oändliga diskussioner om delad och odelbar suveränitet och mera sådant. Det är dock icke

dessa ofta skolastiska definitioner och utläggningar, som här skola sysselsätta oss.

De sammansatta staterna förete en inre *utveckling*, som hittills ej som sig bör beaktats, men som är i hög grad betydelsefull. Dessa stater äro icke lika stabila som den enkla staten, tvärtom synas de städse stadda i omvandling och målet för denna omvandling är åter — den enkla staten. Men vägen mot detta mål är tvåfaldig, sammanslutningens och upplösningens. I båda fallen upphör den sammansatta staten att existera, men i förra fallet uppgår den genom naturlig utveckling och växt uti en högre enhet; i det senare sker en afveckling, som innebär återgång till de enkla delar, hvaraf den består. Det förra är fullbordan af en stor tanke, det senare är dennas uppgifvande och död. Medan därför den förra utvecklingen är en yttring af hälsa och lif, är den senare snarast en sjukdomsprocess, ett statsväsens upplösning och definitiva undergång. Dessa företeelser kunna helt visst iakttagas beträffande alla sammansatta stater, men synnerligen klart framträda de beträffande de fullmogna former af sådana, som nutiden kan uppvisa. En blick på hvar och en af dem och deras historia skall lära oss detta. Men först några ord i allmänhet om dessa staters uppkomst och de stridiga krafter, som orsaka deras följande förvandling.

Kriget är staternas fader. Så har det varit, och så lär det väl alltid blifva. Detta gäller om de sammansatta staterna lika väl som om de enkla. Stundom hafva väl andra krafter bidragit till deras daning såsom giftermål inom furstehusen och arf. Senast hafva vi upplefvat, att en sammansatt stat uppstått genom fördrag mellan de enskilda staterna utan krigets tvingande nödvändighet; men de stater, som utfört detta, de australiska kolonierna, voro ej suveräna stater och äro det ej heller uti sin sammanslutning. Alla själfständiga nutida stater af denna art hafva kriget att tacka för sin tillkomst. Härvid har antingen så tillgått, att en större stat genom krig nödgat en eller flere smärre att sluta sig samman (Sverige—Norge, Tyska riket), eller så att flera själfmant förenat sig för gemensamt försvar (Holland, Schweiz, För-
enta Staterna). Endast Österrike-Ungarn, som var en med våld sammanhållen enhetsstat, har fredligt öfvergått uti en sammansatt,

men visserligen efter ett krig¹⁾. Äfven den fortsatta utvecklingen och inre förvandlingen af dessa stater har vanligen skett genom krig, dels yttre och dels inre. I förra fallet hafva de yttre farorna nödgat till en fastare sammanslutning med öfvergång från statsförbund till förbundsstat; i det senare har samma utveckling fullförts eller ett återfall från den högre till den lägre formen förhindrats under inbördes strid. Uti alla sammansatta stater kämpa nämligen två motsatta krafter mot hvarandra, förkroppsligade uti tvenne partier, som sträfvade det ena till större enhet och sammanslutning, det andra till mindre sammanhållning och eventuellt upplösning. Så länge yttre krig och faror påstå, har det förra partiet öfverhanden och leder utvecklingen; under fred och lugna tider växer det andra i styrka, hvilket kan fortgå ända därhän, att vapnen få afgöra öfver den gemensamma statens öde. Så skedde upprepade gånger i Holland, där det oraniska partiet och det aristokratisk-republikanska sträfvade hvar åt sitt håll och ofta i blodig fejd mätte sina krafter. Så gick det i Schweiz 1830 och sist 1847, då de katolska kantonerna ville upprätta ett Sonderbund, så slutligen i Förenade Staterna 1861. Detta stora inbördeskrig rörde sig endast på ytan om slafemancipationen såsom en för menig man fattlig lösen; innerst gällde det motsatsen mellan staternas suveränitet och unionens, mellan statsförbund och förbundsstat. Uti andra sammansatta stater, där dessa motsatta krafter ej ledt till en sådan kris som i de nu berörda, fortlevde fejden oafbrutet och kan i längden vålla mera skada än ett inbördes krig, som slutat med enighet.

Holland är nu mer en enhetsstat. Dess officiella namn »de förenade Nederländerna» förtäljer emellertid, att den tidigare varit en sammansatt stat; och dess författning bär tydliga spår däraf. Dess utveckling är sålunda fullbordad, men just därför är den så lärorik. Visserligen påskyndades här enhetsarbetet af den franska revolutionens och Napoleons lika våldsamma ingrepp, som ville i Holland liksom i Schweiz och i andra stater knåda folken samman till en afbild af det franska. Men helt visst hade, äfven

¹⁾ Som ett säreget fall står Finlands förening med Ryssland genom eröfring och ett följande högtidligt proklamerande å segrarens sida af det eröfrade landet såsom en särskild stat förbunden med det förre.

händelserna 1795—1815 förutan, den nederländska förbundsstaten med sin arfståthållare fortskridit till den fulla monarkien. Genom upprättandet af arfståthållarskapet hade faktiskt statsförbundet öfvergått till förbundsstat och tillika vägen öppnats för dess framtida omvandling till monarki. Denna utgång är egendomlig för Nederländerna och sammanhänger med huset Oraniens historiska ställning, men det allmänna resultatet, den sammansatta statens förvandling till enhetsstat, är typisk och gäller äfven andra stater. I Hollands utveckling kunna helt visst Schweiz, Förenta Staterna och Tyskland se sin framtid såsom i en spegel.

Schweiz var vid den franska revolutionens utbrott ett förbund af tretton stater med flera lydstaten under sig; och uti kantonernas inre rådde mestadels strängt aristokratiska författningar. Äfven Schweiz råkade ut för den franska prässen, men så starka voro minnena af den månghundraåriga kantonala själfständigheten, att knappt har nämnda präss upphört att verka, förr än författningen återställes till statsförbundets form blott med lika rätt för alla dess medlemmar. Samtidigt hade likväl enhetstanken skjutit upp vid sidan om de nämnda historiska minnena; och från denna tid har Schweiz två kämpande partier, det ena partikularistiskt hållande på status quo, det andra sträfvande till större enhet. Dessa motsatser, som redan 1830 ledde till den nationalistiskt sinnade demokratiens seger uti flertalet kantoner, kulminerade uti inbördeskriget 1847, underblåst visserligen af religiösa tvister, men i hufvudsak rörande sig om kantonernas och förbundets inbördes ställning. Nationalisterna segrade och förvandlade nu genom författningen af 1848 Schweiz från ett statsförbund till en förbundsstat, delvis efter amerikanskt mönster. En fast förbundsregering; en gemensam representation på två kamrar och en förbundsdomstol, vidare gemensamt militär-, tull-, post- och myntväsen — det var ett godt stycke på väg mot enheten, som med denna författning togs. Men man har icke stannat därvid. Uti den reviderade författningen af 1874 har förbundets kompetens högst betydligt utvidgats på kantonernas bekostnad. Vål kallas ännu uti första artikeln de 22 kantonernas folk »suveräna» och uti den tredje kantonerna själfva, men hvarje följande paragraf visar, huru tomt detta ord är. Kantonernas författningar måste godkännas af för-

bundet, och deras åtgöranden i öfrigt äro i alla viktigare fall underkastade dettas medgifvande eller godkännande. Viktigast är emellertid den fast obegränsade lagstiftningsrätt, som Förbundet tillerkänner sig, och som det utöfvar bland annat genom de båda instituten »referendum» och »initiativ». Dessa äro i och för sig de kraftigaste befordrare af statlig enhet, ty genom dem kallas folket så godt som årligen till en samfälld omröstning och vänjer sig därigenom allt mer att betrakta sig — trots olikhet i härstamning, språk och religion — såsom ett enhetligt folk. De gemensamma lagarne och inrättningarne växa ock oafbrutet. Synnerligen betydelsefull är jämväl den ekonomiska verksamhet, som förbundet utvecklar. Redan tidigare innehafvande ett krutregale äger det sedan 1886 brännvinsmonopol, om det också ej själf utöfvar fabrikationen därvid, och 1898 förvärfvade det en stor del af järnvägarne. I synnerhet sist nämnda åtgärd kommer att ofantligt bidra till förbundets makt och enhetsstatens utveckling. Kantonerna äro trots sin forna själfständighet materiellt ej annat än själfstyrande kommuner om ock med stor befogenhet. Schweiz är redan långt hunnet på den väg, som Holland förut vandrat.

Förenta Staterna börja som ett statsförbund 1778, men redan 1787 förvandlas detta under intrycket af de erfarenheter, man nyss upplefvat, till en förbundsstat. Knappt har emellertid så skett, innan statsförbundstanken åter vaknar till lif uti den s. k. nullifikations-teorien, första gången proklamerad 1798 af staterna Kentucky och Virginia och sedan ofta upprepad. Enligt denna teori borde de enskilda staterna kunna, när dem så behagade, uppsäga fördraget, såsom det hette, med Förenta Staterna och återtaga sin fulla suveränitet i ett visst fall eller för alltid. Mot anhängare af denna lära stå »federalisterna», som vilja stärka förbundet och allt mer genomföra enheten. Efter många slitningar leda dessa motsatser omsider till öppen brytning 1861, hvarvid äfven slaffrågan och andra ekonomiska divergenser ställa södern mot nordens. Nordstaternas seger betydde för all framtid förbundsstatens betryggande, men ej blott detta utan äfven enhetsverkets fortgång. Visserligen har detta icke visat sig uti författningsförändringar af större omfattning eller nya inrättningar och egendomsförvärf såsom i Schweiz, men det är knappt mindre märkbart för det. Det är

isynnerhet tre omständigheter, som härtill bidraga. Den ena är, att alla senare tillkomna stater aldrig varit själfständiga sådana. De äro af Unionen proklamerade stater, därför historiskt intet annat än stora själfförvaltande kommuner. Äfven deras gräuser, ofta med linjal uppdragna, stämpla dem som sådana. Men ju fler dessa blifvit, dess mer framstår Unionen som allas rätte suverän. Därtill kommer som ett andra moment Unionens växande storlek, som ställer densamma jättehögt öfver hvar enskild stat och därigenom framhäfver det hela på delarnes bekostnad. Slutligen förläna de ekónomiska befogenheter, som Unionen äger, ehuru helt få, densamma en öfverväldigande makt. Såsom herre öfver tullar och mynt samt ständigt rådande i sin skattkammare öfver ofantliga penningesummor utöfvar Unionen ett allsmäktigt inflytande på det ekonomiska lifvet, och därigenom på hvar enskilds ve och väl.

Under inflytande af dessa omständigheter har ock utvecklat sig en så stark nationalkänsla, oaktadt de många främmande element som finnas, att knappt någon enhetsstat kan uppvisa en starkare. Den senast så kraftigt framträdande »imperialismen» är en af de många yttringarne häraf. Men en sammansatt stat, uti hvilken känslan af det hela och af inre enhet är så stark, står nära enhetsstaten. I författningen kvarstår den sammansatta statsformen, i lifvet håller den på att försvinna. Staterna nedsjunka efter hand till stora kommuner eller kommunalstater, om man så vill kalla dem. Äfven Förenta Staterna hålla sålunda på att blifva en enhetsstat, men som de tillika utgöra ett världsrike med demokratisk författning, så måste en vidt gående autonomi för staterna bestå. En unifiering sådan, som skett i Holland, och som sannolikt kommer om ock i mindre grad att äga rum i Schweiz, är här icke tänkbar. Men enhetsstaten kan vara ej mindre verklig för det. De andra staterna på Amerikas jord, som efterliknat Förenta Staternas författning, Mexiko, Argentina och senast Brasilien äro det tydligaste beviset för, att den federativa statsformen kan vara blott en mask för enhetsstaten.

Tyska riket, i sin nuvarande form den yngsta af de sammansatta staterna, erbjuder en egendomlig anblick — en förening af monarkiskt styrda stater till ett rike. Här borde den samman-

satta staten om någonsin vara löst hopfogad, tyckes det, ett statsförbund på sin höjd. Men att det icke så är, därför sörjde den väldige byggmästaren, som timrade ihop detsamma. Det nya tyska riket liksom dess föregångare det Nordtyska förbundet fick redan vid sin tillkomst så många gemensamma institutioner och så starka enande band, att trots fortvaron af furstehusen uti dess särskilda delar detsamma i hög grad ger intryck af en enhetsstat icke blott utåt utan äfven inåt. Utom de politiska institutionerna, kejsare med rikskanslern, förbundsrad och riksdag, har riket nästan alla en enhetsstats inrättningar och funktioner, alltså icke blott utrikes politik, här och flotta, tull, telegraf och post (med undantag tills vidare för Bäjern och Würtemberg) utan ock rättsväsen, riksbank och förvaltning af olika slag, hvartill kommer rätten att anlägga järnvägar. Den följande utvecklingen fortsätter på samma väg. Härvid är det isynnerhet två moment, som föra sakerna fram. Det ena är, att riket äger en så godt som obegränsad lagstiftningsrätt med däraf följande kompetens på alla områden. Tack vare denna hafva ock en mångfald inrättningar såsom för arbetareförsäkring m. m. och främst hela den borgerliga lagen blifvit en riksangelägenhet. En annan ej mindre viktig faktor för ett fortsatt enhetsarbete är, att en stat uti förbundet, Preussen, är de andra så öfvermäktig och därför otvifvelaktigt kommer att spela samma rol uti det tyska riket som den stora staten Holland uti Nederländerna. Genom Preussen som mellanled kan kejsaren, Preussens konung, som enligt författningen knappt kan sägas intaga en suveräns ställning uti riket, faktiskt få en sådan. Råkar så värdigheten i händerna på en man som Wilhelm II, så går denna utveckling med jättesteg. Kejsaren är i närvarande stund fullt så mäktig som någon monark i en enhetsstat. Ehuru sålunda det tyska riket ännu ej ridit långt, så framträder likväl målet — enhetsstaten med betydande själfstyrelse för dess enskilda delar — fullt skönjbart. Om jag ej tager allt för mycket fel, komma äfven de tyske rättslärde snart nog att låta teorierna sätta kurs efter det.

Som vi se, gå de sammansatta stater, som vi nu betraktat, alla i riktning mot enhetsstaten ehuru med stor decentralisation och själfstyrelse uti dess enskilda delar. Och åt samma mål men från motsatt håll synes flertalet ursprungliga enhetsstater

gå. Denna statsform tyckes sålunda vara framtidens, men hels tillika i form af stora välden. Ty uppkomsten af stora riken är en annan rörelse i tiden, ej mindre tydlig än den förra. Småstatsväsendet tillhör ett förgånget utvecklingsskede. För den skull gå de sammansatta stater, som arbeta hän mot det senare, därtill lockade af ett öfverdrifvet nationalitetssträfvande, emot tidsriktningen. Deras väg är icke utvecklingens utan afvecklingens, icke framstegets utan bakstegets. Sådant är grunddraget uti de båda återstående sammansatta staternas, Österrike-Ungarns och Sverige-Norges; historia. Det är historien om ett förfall, icke om ett uppbyggande. Det är det, som ger dessa statsväsen deras prägel, och ställer dem emot de nyss skildrade såsom en helt annan typ. Äfven är den ursprungliga byggnaden helt annorlunda uti dessa förenade stater än uti de andra.

Minsta olikheten företer *Österrike-Ungarn*. Utom monarken finnas nämligen delegationerna samt de tre riksministrarne för utrikes angelägenheter, för hären och för de gemensamma utgifterna, slutligen den gemensamma förvaltningen af Bosnien och Herzegowina. Det är något, om också ej mycket i jämförelse med den massa institutioner, som uti de förut behandlade staterna äro gemensamma. Men äfven det lilla, som finnes, synes mången för mycket. Sedan Ungarn 1848 sökt tillkämpa sig icke blott en konstitution, hvilket i betraktande af dess forna statsskick var helt naturligt, utan äfven upplösning af föreningen med Österrike, hvilket var en dårskap, kom 1867 erkännandet af Ungarn med dess länder som en särskild rikshalfva, hvarigenom Österrike-Ungarn blef en sammansatt stat, närmast ett statsförbund. Men liksom uppkomsten af detta dubbelrike var verkan af icke en sammanförande, utan en upplösande kraft, så synes äfven utvecklingen snarare vilja gå i den senare riktningen än i den förra. Visserligen äro de båda partier, som alltjämt hålla fast vid 1848 års öppet separatistiska idéer, Kossuth- och Ugron-partierna, ej talrika. Men tendenser förekomma äfven uti det stora liberala partiet, det nu och säkert länge härskande, som icke båda godt. Man håller nog nu på »*das Ausgleich*», öfverenskommelsen med Österrike, men samtidigt ha de ledande männen fått i sitt hufvud att göra Ungarn, som hittills varit ett åkerbrukande land, jämväl till ett

industriland, hvarigenom tullunionen med Österrike måste äfventyras. Då nu riket inga medel äger att utveckla gemenskapen, så står det ganska värnlöst emot de upplösande tendenser, som sålunda framkomma, kanske icke alltid medvetna, men icke mindre verksamma för det. Hvad som å Ungarns sida verkar sammanhållande, är i alla händelser icke inre krafter, insikten om förenings nytta och fördelar, utan yttre — det allmänna politiska läget på Balkanhalvön samt icke minst de med Ungarns krona förenade länderna, Siebenbürgen samt Kroatien och Slavonien, som stå färdiga att följa dess föredöme, om det definitivt skulle slå in på småstatspolitiken.

Komma vi slutligen till *Sverige-Norge*. Denna statsförbindelse står ock ytterst, nära nog utanför till och med statsförbundet. Det är endast genom en fiktion, man här kan tala om en sammansatt stat, som står ofvan sina delar. En sådan finnes i verkligheten lika litet som en unionsmonark. Konungen af Sverige-Norge är en tom titel; det finnes blott konungen af Sverige och konungen af Norge, som städse skola vara förenade i samma fysiska person. Detsamma är fallet, så länge huset Habsburg existerar, med kejsaren af Österrike och konungen af Ungarn, men bristen på andra enhetliga institutioner, låter Sverige-Norge framstå såsom en dyarki, ännu mera än Österrike-Ungarn. Utom den gemensamme konungen, om detta uttryck må bibehållas, finnes så godt som ingen gemensam institution. Utrikes politiken inklusive krig och fred samt tills vidare också konsulär representation äro gemensamma, men äfven härtill svara endast delvis gemensamma organ. Som de förenade rikena utåt vanligen utgöra en enhet, kan man anse, att sändebuden och konsulerna verkligen äro gemensamma, men utrikesministern är svensk. För öfrigt finnes intet unionellt, ej ens här och flotta, långt mindre något annat, men framför allt intet gemensamt lagstiftande organ, det första villkoret för den sammansatta statens utveckling.

Så ofullkomlig som denna förening blef vid sin grundläggning, så bedröflig är äfven dess följande historia. Vål hafva tre gånger försök gjorts att utveckla eller åtminstone konsolidera den gemensamma, men de hafva å norsk sida städse afvisats såsom ledande till »amalgamering» efter det äldre uttryckssättet, »samröring» efter

det nyare. Alldeles som om ej just detta enligt sakens natur måste vara hvarje sammansatt stats lifsmål. Att ej förstå det och att öfverhufvud ej se fördelarne uti att vara medborgare i en stor stat, när man likväl kan bevara sin nationella autonomi — det är den politiska kälkborgerligheten och småstatssinnet, som passade för äldre tider kanske, men som icke lämpa sig för nutiden och framför allt icke för de tider, som stunda. Olyckligtvis har det varit denna anda, som ledt de nu snart hundra årens historia. Ty följer man dess tilldragelser en för en, så skall man bland hela mängden af sådana blott finna två eller tre, som verkligen innebära någon slags sammanslutning. Viktigaast är den upprättade handels- och sjöfartsgemenskapen. Det är att beklaga, att det varit Sverige, som gjort slut på den förra genom Mellanrikslagens totala uppsägning. Dess ursäkt är, att syftet därmed icke var att skada unionen; men verkan däraf måste dock bli sådan. Huru illa detta var, är det dock en obetydlighet mot allt annat, som gjorts för att lösa i stället för att binda de båda rikena. Ty hela raden af öfriga handlingar, hvilka alla utgått från Norge, hafva haft det förra än som följd och än direkt som mål. Sträfvet efter likställighet måste nämligen, så snart det icke för upp till en högre enhet, något som man aldrig velat vara med om, undergräfvat och till sist spränga unionen. Likställigheten i denna form för nämligen nödvändigt till alla organ och alla institutioners dublicitet, som är oförenlig med ett statsväsens bestånd. Äfven den yttre enheten, som ju dock är det sista bandet, har härunder betänkligt rubbats genom avslutandet af särskilda traktater för hvardera riket och senast genom »*det rene Flag*». Som vi veta, står nu äfven den konsulära gemenskapens upplösning på dagordningen. Man skall vara större optimist, än historien synes berättiga till, för att ej häruti se början till slutet. Utvecklingen i Norden har sålunda gått rakt emot den, som vi iakttagit beträffande de andra sammansatta staterna. Österrike-Ungarn knappt undantaget. Det är ett statsväsens upplösning, som vi här bevittna, i stället för dess befestande.

Ett spørsmål, som ovillkorligen tränger sig på betraktaren af de sammansatta stater, hvars utveckling vi här i korta drag tecknat, är det: hvarför har denna utveckling rört sig uti så olika

banor för de först behandlade staterna och för de två senare, men framför allt för Sverige-Norge? Hvilka äro orsakerna till i ena fallet allt större sammanslutning, i det andra upplösning? Svaret är ej svårt att finna beträffande det förra förloppet, som må nämnas det normala. Ty det kan i korthet betecknas som naturlig växt från de en gång gifna förutsättningarna och som en utveckling efter tidens kraf. Svårare är att säga, hvad som vållar den motsatta rörelsen, som går emot såväl den ursprungliga tanken som de stora tidsströmningarna. Framför allt gäller detta om den svensk-norska historien. Sålunda kan ej den omständigheten anföras som orsak härvidlag, att unionen påtvangs det ena folket, ty hvilken barnlek var ej kriget 1814 mot de strider, som föregingo det nordtyska förbundets bildande, eller mot inbördeskrigen uti Schweiz och Förenta Staterna. Icke heller kan åtskillnad i ras, språk eller religion anföras, allt eller det mesta sådant som kan nämnas till förklaring af och ursäkt för Ungarns hållning mot Österrike. Det är idel mindre ting, som här drifvit sitt spel. Närmast för ögonen liggande äro olika historia, delvis olika social sammansättning af de båda folken samt olika ekonomi. Men intet af dessa moment kan tillmätas större vikt. Visserligen får man ej sällan höra från norsk sida, att de svenska sociala förhållandena äro så himmelsvidt olika de norska och mycket aristokratiska, men denna uppfattning beror på den djupa okunnighet, hvori våra norska bröder befinna sig rörande Sverige och dess förhållanden, en okunnighet, som för öfrigt delas af våra vänner hinsidan Sundet. Icke heller den olika ekonomien bör, där ej annat kommer till, verka direkt söndrande. Man skulle snarare tro på motsatsen, ty hvad som fattas det ena landet, äger det andra, hvadan deras näringar långt ifrån att inbördes konkurrera med hvarandra tvärtom supplera hvarann. De egentliga orsakerna ligga alltså annorstädes.

Till en början kunna såsom sådana angifvas tvenne *yttre* omständigheter, som genom sin frånvaro betagit unionen vissa villkor för en lycklig utveckling. Den ena är, att de båda folken ej haft tillfälle att göra historia tillsammans. Den långa freden har varit för unionen en olycka, ity att den här, liksom i allmänhet uti de sammansatta staterna, såsom ofvan antyddes, låtit separatismen

skjuta växt. Ett väl genomkämpadt krig skulle ha svetsat den skandinaviska halföns tvenne folk lika fast samman, som deras länder äro, och lärt dem att verkligen känna sig som bröder. En annan för unionen ogynnsam omständighet var, att densamma bestod blott af två stater. Det hade otvifvelaktigt varit lättare att lefva samman, om Danmark varit med, såsom de svenske statsmännen tänkte, då de år 1809 valde Kristian August till tronföljare. Det mindre folkets farhåga för sin autonomi hade blifvit mindre, om vi varit flera i förbundet. Men så viktiga dessa omständigheter hvar för sig må vara, så äro de dock blott yttre och negativa. De hafva följaktligen kunnat fördröja och försvåra utvecklingen af unionen, men icke vända den helt om till afveckling och undergång. Detta är *inre*, positiva orsakers verk, hvilka dels föranledt, dels direkt vållat detsamma.

Som föranledande orsak må nämnas själfva grundläggningen af unionen, som är den sämsta tänkbara. Man försummade att gifva den ett själfständigt organ för fortsatt utveckling, ett unionsparlament af något slag. Hela föreningen förlades till den gemensamme konungen, men samtidigt glömde man att tillse, att denne kunde själf bli ett organ för vidare utveckling, i det att icke han utan stortinget blef första makten i Norge. Och härmed hafva vi kommit till den egentliga orsaken till unionens fördärf. Det är den norska Grundlovens beskaffenhet, som är roten och upphofvet därtill. Denna grundlag är byggd på den rena folksuveränitetens princip, ehuru till en början allehanda tillsatser af annan art icke läto nämnda princip klart framträda. Icke heller var den till fullo insedd, än mindre afsedd af dem, som gifvit författningen, och som under de första tiderna ledde utvecklingen. Men tingens logik är obeveklig. Efter hand träder grundtanken i författningen allt tydligare fram, råkar därvid i strid med de för typen främmande tillsatserna, men lyckas aflägsna dem, sist 1884; och så sjunker konungamakten ned till den dekoration, som den är uti det parlamentariska konungadömet, medan stortinget träder fram som den ende suveränen. Det är denna *inre* norska utveckling, som är den drifvande kraften uti hela den mot unionen riktade rörelsen. Stortinget känner sig i kraft af författningens anda som ensam suverän, men finner, tack vare unionen, vissa områ-

den af statslifvet undandragna dess beslutande makt och dess kontroll; det vill blifva ensamt bestämmande äfven öfver utrikespolitiken, såsom det är i allt annat och tål öfverhufvud icke någon inskränkning uti sitt envælde. Stortinget fordrar, att all makt skall vara samlad uti dess sal, såsom Sverdrup yttrade. Men tydligt är, att med en sådan tendens hos den eller de enskilda delarne den sammansatta staten är en omöjlighet, ty dess princip är just, att delarna icke skola vara suveräna, blott autonoma. Den norska författningen, såsom den fått utveckla sig, är principiellt fientlig mot unionen, icke blott sådan som den borde vara med unionsparlament och andra gemensamma institutioner, utan äfven sådan den i all sin fattigdom nu är. En parlamentarisk konung uti det ena riket kan nämligen icke vara rätt unionskonung för båda.

Det vore emellertid orätt att vid denna granskning af orsakerna till den svensk-norska unionens lidandes-historia förbigå ännu en — människornas kortsynhet. Denna vår naturs ofullkomlighet är en makt, med hvilken man blott allt för litet räknar. Dumheten och tankelättjan spela i historien en ej mindre roll än snillet och skarpsynheten, blott att de senare föra framåt, medan de förra hålla utvecklingen kvar på stället eller ledä den tillbaka. Det är det, som skett här. Genom bristen på framsynhet blef unionen den ofullgångna skapelse, som den är; och ej minst tack vare en aldrig upphörande förblindelse har den nästan från sin början utvecklats sig baklänges i stället för framåt. Man har icke i tide sett, hvarthän det bar, eller med flit blundat för följderne af de åtgärder, som vidtogos, blott för att för ögonblicket få fred. Ja, man har till och med applåderat åt förstörelsen, bländad af den demokratiska utvecklingen i Norge och ej inseende dennas verkan på unionen. Dessa förebråelser gälla icke blott de ledande i Norge, utan äfven vissa kretsar i Sverige. Man har gladt sig åt den norska demokratiens seger öfver konungamakten och däruti sett en storartad utveckling, ej betänkande, att hvad som var utveckling här blef till afveckling för något ännu större — unionen. Endast en trång bygdepolitik, föga passande för tiden, kan häruti se ett storverk. I sitt större sammanhang sedt, är det icke en hälsans växt, utan en sjukdomsprocess, som här försiggår. Ett omfat-

tande statsväsens upplösning uti sina enkla delar är en återgång, icke ett framsteg; och en återgång i folkens lif är en yttring af ohälsa. Icke glädje, utan sorg och vemod äro de känslor, som anstå oss inför den svensk-norska unionens historia. — — — Dock, denna är ännu ej slut. Finnes ej hopp om, att den kan vända sig, att upplösningsprocessen kan hejdas och en ny utveckling taga fart? Omöjligt är att förutsäga, hvad framtiden bär i sitt sköte; men så mycket synes visst, att om så sker — och hvilken vän af de skandinaviska folken skulle ej önska det — så är det yttre, ej inre krafter, som sådant föranleda. Ty för närvarande åtminstone: äro de senare knappt skönjbara, medan i det yttre förhållanden visserligen finnas, som på en dag kunna göra hvad de senaste hundra årens historia icke förmått.

De amerikanske Trusts.

Af

Professor N. C. Frederiksen.

I.

De store Sammenslutninger eller Trusts i Amerika have med Rette tildraget sig den allerstørste Opmærksomhed. Det er den Octopus, Havuhyret med de umaadelige Fangarme, som vil omfatte og tilsuge sig alt. Selv den forrykte Anarkist, som for nylig dræbte Præsident Mac Kinley, erklærede, at han gjorde det, fordi Præsidenten støttede Trusts. Disse store Sammenslutninger ses af alle, fordi de angaa saa umaadelige Værdier. De vække Menneskenes Misundelse; men de udøve i Virkeligheden ogsaa en uhyre Indflydelse. Deres Ledere have mere Magt end mange Potentater i Europa. — Det er ikke let nøjagtigt at beregne de Kapitaler, de raade over. Allerede i Begyndelsen af 1900 regnede BYRON W. HOLT, at deres Kapital beløb sig til 5,832 Millioner Dollars, samtidig med at Sammenslutningerne i England omfattede Kapitaler af 2,000 Millioner Dollars, i Amerika altsaa over 23,000 Millioner Kroner. Bladet United States Investor nævnte i Fjor 565 Trusts dannede i Libet af to Aar med en Kapital af over syv tusind Millioner Dollars eller mere end den samlede Kapital anvendt i hele Amerikas Industri, som den beregnedes ved sidste Census, af 1890. Det er ikke saa let at regne Belobet nøjagtigt ud blandt andet, fordi det i Almindelighed er eksisterende Forretninger, der gaa ind i Dannelsen af Trusts; man ved ikke, hvor

vidt de gaa ind med deres virkelige Værdi; man kjender heller ikke Fortjenesten ved Dannelsen, der skjuler sig i de nominelle Summer. Nogle mene, at de omfatte den aller største Del af vor Tids Forretninger og regerer den store Mængde af Arbejdere; andre regne noget lavere. I et hvert Tilfælde er de af den største Betydning og udøve en uhyre Magt. Det er med Rette, at man interesserer sig for dette Nutidens mærkværdige Fænomen.

Ordet Trust bruges forskellig, og Sammenslutningerne har virkelig været endogsaa i ganske moderne Perioder af meget forskellig Karakter. Noget helt andet er nu de Banker, der benævnes Trusts eller Trust Kompagnier. Det er Navne, de navnlig har taget paa Grund af Lovgivningen i flere af Unionens Stater, som gav særegne Regler for Oprettelsen af Banker, der havde tillægs Opgave at bestyre andre Folks Midler. Disse Banker have intet at gøre med de Trusts eller industrielle Sammenslutninger, vi her tale om.

Ogsaa disse industrielle Sammenslutninger have imidlertid haft og have endnu en meget forskellig Karakter. I Begyndelsen var det mest Aftale om at holde Priser. Men da man saa fandt det vanskeligt at faa disse Aftaler overholdt — de brast ideligt, saa snart Vedkommendes Interesse krævede det — saa fandt man det hensigtsmæssigt at give dem fastere Former. Navnlig gav man da en Del af Aktierne i de Selskaber, der søgte at enes, i Trust, det vil sige, man betroede dem til de Mænd, der skulde lede det hele og sørge for at Aftalerne bleve holdt, de fik derved den afgørende Myndighed. Snart fandt man det imidlertid bedre at foretage en fuldstændig Sammenslutning. Man købte og sammen-smeltede de enkelte Forretninger. Snart indskrænkede man sig ogsaa til at opkøbe Aktierne eller Flertallet af Aktierne, for at de kunde blive ejede af en enkelt Gruppe. Dette var selvfølgelig ofte fuldstændig tilstrækkeligt til at danne en virkelig Sammenslutning. Ikke lidet lod man sig her lede af Lovgivningen. Naar Lovgivningen forbød Aftale om Priser, var dette en Grund til at vælge en anden Form, hvor ved man kunde opnaa det samme. Da Lovgivningen forbød «Trusts», valgte man at danne et regelmæssigt Selskab. Naar Lovgivningen forbød fuldstændige Sammenslutninger, var dette en Grund til, at man igjen valgte en

anden Form, der i Virkeligheden kunde være ganske det samme, at Aktierne eller i al Fald Flertallet af Aktierne ejedes af de samme Mænd, noget, man kun vanskeligt kunde forbyde. I det hele er allerede denne Forskellighed i mulige Former et Bevis paa, hvor vanskeligt og lidet tilfredsstillende det er at ville ordne slige Forhold ved Lovgivningen.

Et Spørgsmaal, vi allerede her skulle berøre, er dette, om Trusterne er det samme som Monopoler. I Almindelighed er dette et af Formaalene, ofte end ogsaa et af de vigtigste ved deres Dannelse, at man har villet sikre sig mer eller mindre Eneret. Men i Almindelighed opnaas det næsten aldrig. Gennemgaar vi Trusterne i det enkelte, ville vi finde, at der altid er noget af en Konkurrence; i et hvert Tilfælde naa de saa at sige aldrig deres Formaal at være fuldstændige Monopoler. Noget af et Monopol, naturlige eller kunstige Fortrin, findes næsten altid i de økonomiske Forhold. Vi vil se, hvor vidt Trusterne kunne forøge disse særegne Fortrin, og hvor vidt der ikke altid bliver eller i alt Fald senere opstaar noget af en Konkurrence.

Det er et Spørgsmaal, om vi under Trusts skulle indbefatte de store Sammenslutninger af Jærnbannerne. I de væsentligste Forhold er det det samme. Ogsaa der udvikler der sig meget af et Monopol, men sjælden nogen fuldstændig Eneret. Netop i de Forenede Stater har de uhyre Sammenslutninger af Jærnbannerne gaaet Haand i Haand med Dannelsen af de industrielle Trusts, og ligesom ved disse, har ogsaa her Lovgivningen haft sin Indflydelse. Da den saakaldte Interstate Commerce Law, der blandt andet havde til Formaal at forhindre Jærnbannerne i at træffe Aftaler om at holde Priser, blev virkelig ført ud i Livet i 1887, og da Jærnbannerne maatte høre op med at slaa deres Indtægter sammen, pooling. — for derved at forebygge, at en af Banerne satte Prisen ned til Konkurrenternes Tab — forandrede de ligesom de industrielle Trusts Form for Sammenslutningen; men da ogsaa her nye Former blev forbudt, og da navnlig Domstolene erklærede det for ulovligt, at Banerne søgte at tilintetgøre Konkurrencen ved at erhverve parallelløbende Baner, saa var det, at Jærnbannemagnaten Huntington opfandt, hvad han kaldte community of interests, hvad der tilvebragtes paa den ganske simple Maade, at de Baner,

hvis Konkurrence man vilde forebygge, væsentlig ejedes af de samme Folk. De Sammenslutninger, der nu senere har fundet Sted, har her været lige saa interessante og ejendommelige som Dannelsen af de store industrielle Trusts.

Selvfølgelig har man meget tidlig søgt at slutte sig sammen for at danne Monopoler. Selv en af de bekendte moderne Trusts, den for Anthracit Kul, søgtes saaledes allerede dannet 1820, af det saakaldte Lehigh Coal and Navigation Co.; det er først langt senere, at navnlig Delaware Lackawanna and Western og Reading Jærnbanerne med større Held optager Sagen. Flere af Nutidens bekendte Trusts have, i al Fald under andre Former, været dannet tidligere. Selv den bekendte Standard Oil er dog først dannet som egenlig S sammenslutning i 1882, og den Trust, som især tidligere henlede Opmærksomheden paa sig, Sugar Refining Co., dannedes først i 1877. Nogle af de andre bekendte Trusts dannedes i de nærmest følgende Aar, og det var allerede da stor Forbitrelse mod dem; Kommissioner nedsattes for at undersøge dem; men da Krisen kom i 1893, fandtes der paa Børslisten i New York dog kun en Snes Trusts. Saa standsedes selvfølgelig Dannelsen; det er først fra 1898, at hele Mængden af S sammenslutninger har fundet Sted, at der i de følgende to Aar dannedes et overordenlig stort Antal af saadanne store Selskaber, og at man har kunnet komme til at betragte dem som den almindelige Form, hvorunder Industri drives.

Lovgivningen har forholdsvis tidlig fulgt med og har snarere beskæftiget sig alt for meget med disse Nydannelser. Allerede i 1894 havde ikke mindre end 22 Stater og et Territorium udstedt Love imod dem, og i Georǵias Konstitution fandtes der allerede i 1877 en Paragraf, der skulde hindre dem. Allerede i 1889 havde man begyndt at lovgive imod dem i en Række vestlige Stater; i 1892 kommer der en Lov imod dem i den store Stat New York, the Empire State, i 1893 i det lille, men meget industrielle, Connecticut; i 1891 udsteder selve de Forenede Stater en Lov mod de formentlige Misbrug; i 1899 var der Lov mod dem i 18 Stater og i 17 Konstitutioner, hvoraf i de fire Bestemmelsen dog ikke var udtrykt i nogen Lov. Den frisindede Wilson Toldlov under Cleveland var dem selvfølgelig ugunstig; men den tidligere Mac Kinley

og senere Dingley Tarif favoriserede dem. De høje Satser i den sidste siges end ogsaa at være arrangerede af Trusternes egne ledende Mænd paa en Sammenkomst i Arlington Hotellet i Washington. Det er dog selvfølgelig den store Dannelse af Trusts i de senere Aar, som især har henledet Opmærksomheden paa dem, og som saaledes blandt andet fremkaldte et stort Møde i Chicago sammenkaldt af den betydelige, reformatoriske *Civic Federation* i 1899 og omtrent samtidig et Møde af adskillige Guvernører af vestlige Stater, fjendtligesindede imod Trusts, i St. Louis.

De fleste Udtalelser paa det store Møde i Chicago var ikke af stor Betydning, fordi de, som saa ofte i Amerika, kom fra Folk, der kun var Sagførere, ikke forstod sig paa økonomiske Forhold og derfor navnlig talte om forsøgt og tilsigtet Lovgivning i Stedet for at undersøge det væsenlige, den økonomiske Sammenhæng, hvorved de ogsaa som oftest komme til at anbefale Love, der var ganske umulige, eller som ikke ville have den tilsigtede Virkning. Ingen var værre end den populistiske Kandidat for Præsident William J. Bryan, der talte om Mennesket i Modsætning til Dollaren, og som vilde have, at intet Aktieselskab maatte dannes uden Unionsregeringens Tilladelse. Heller ikke Guvernørerne i St. Louis vare af de aller klogeste. En af dem, Guvernøren fra Texas, havde ogsaa at forsvare umulige Bestemmelser som dem fra hans egen Stat, og hvorefter f. Eks. ingen maatte tilstræbe at forhøje Prisen paa andre Artikler end paa Agerbrugsprodukter — en Bestemmelse, der bar alt for meget Præg af at være vedtaget af en lovgivende Forsamling bestaaende af Farmere, og som derfor ogsaa straks blev erklæret for ugyldig af Domstolene, som alt for øjensynlig udgaaet af ren Klasseinteresse — saavel som andre Bestemmelser, der, hvis de overholdtes, vilde jage al fremmed Kapital ud af Staten. Af mere Betydning er den «Industrial Commission», der efter Kongressens Bestemmelse blev nedsat i 1898, og fra hvilken der allerede foreligger detaillerede og interessante Oplysninger. Inden vi gaar videre, ville vi paa Basis af disse Undersøgelser, og navnlig dens Eksaminationer af et stort Antal betydelige Mænd i de forskjelligste Stillinger, meddele Oplysninger om, hvad nogle af de mærkeligste Trusts egenlig er.

II.

En hel Række Sammenslutninger er baseret paa de ejendommelige Forhold, der gør det muligt at danne mere eller mindre af et Monopol, fordi Forretningen er knyttet til en Lokalitet. Der kan være stor Monopolfortjeneste, før det kan betale sig at anlægge et nyt Gas- eller Vandværk, eller en ny Jærnbane ved Siden af de bestaaende selv, hvor saadanne Anlæg er tilladt af den offentlige Myndighed. Baade lokale Anlæg i Kommunernes Interesse og de Samfærdselsmidler, der bringes til Veje af Private, frembyde stor Interesse og er i meget af ganske samme Karakter som de saakaldte industrial trusts. Det vilde nok være værd at omtale dem, og baade Spørgsmaalene om, hvad Kommunerne selv bør give sig af med, eller hvad de kan overlade til andre, saa vel som Spørgsmaalet om Sammenslutningen af de store Jærnbaner er af en ganske særlig Interesse i et Land som de Forenede Stater. Historierne om Jærnbanernes Sammenslutninger er ofte hele Romaner og er maaske, i det mindste i indeværende Øjeblik, af den største Betydning for hele Verdens økonomiske Forhold. Men det vilde føre for vidt i denne Afhandling at komme ind paa disse interessante Materier. Heller ikke er det her just de samme Forhold som ved industrial trusts. Navnlig leverer Jærnbanen jo ikke en Vare, der kan sælges som Produktet fra en Fabrik.

Dog er det i nogle Tilfælde netop Monopol paa Varer, der frembringes ved Hjælp af den monopolistiske Ordning af Samfærdselsmidlerne, og netop nogle af de mærkeligste af de egentlige Trusts ere dannede paa denne Maade.

Før det første er der nu den allerede nævnte og meget tidlig forsøgte Monopolisering af de saakaldte haarde eller Anthracit Kul. Det er disse fortræffelige stærkt varmende Kul med meget lidt Aske, der spille en saa stor Rolle for at varme Husene i de haarde amerikanske Vintre, og som navnlig anvendes i de fortræffelige Kakkelovne, der i Almindelighed brænde i Husene baade Dag og Nat, og som ved det røde Lys gennem deres Ruder bidrager til at gøre Stuerne hyggelige. Alt, hvad der bruges af Anthracit Kul, kommer nu fra tre Dale i Pennsylvanien i Nærheden af Byen Pottsville, Flodlejerne ved Lehigh og Schuylkill,

Bifloder til Delaware Floden, og ved den nordre Susquehanna og et Par af dens Tilløb. Man antager, Jordskorpen her har bøjet sig fra Sydost til Nordvest og derved drevet Jordbeg og Gas ud af Kullene, og at det er en Følge deraf, at disse saakaldte haarde Kul nu kun har 2 til 5 % ikke brændbare Bestanddele, medens 20—40 % gaa bort i Røg og Aske i almindelige Kul. Man ser Forskellen, saasomt man vesterfra kommer fra Monongahela Dalen over Bjergene, og alt da bliver rent, Mennesker, Huse, Jorden, Luften, i Modsætning till Snavset, der følger med de almindelige Kul. Det er kun denne ganske begrænsede Egn, 470 engl. Kvadratmil, hvor Kullene findes. Der findes nok længere vest, saaledes i Staten Missouri, saadanne Kul; bl. a. troede Folk, som jeg selv havde sendt ud paa Undersøgelse, en Gang at have fundet Miner af en sjælden Rigdom, der vilde have gjort os alle til Millionærer; men hidtil er det kun, hvad man kalder pockets, Lommer, man har fundet udenfor de nævnte pennsylvanske Flodlejer. I en saadan begrænset Egn ligger det nær at tænke sig Muligheden af et Monopol, der ogsaa for disse Kuls Vedkommende lettes derved, at det er saa dyrt at holde Oplag, fordi de kun bruges om Vinteren, ikke som de almindelige Fabrikkul ogsaa om Sommeren, og Handelen med dem derfor kræver større Kapital.

Naturlig galdt det nemlig ogsaa her at sikre sig Transportmidlerne, og navnlig var det, da Jærnbannerne var bygget, naturligt for disse selv at søge at sikre sig Kullene, fordi de derved forøgede deres egen Trafik, og fordi de, naar Sammenslutningen blev stor nok, bedre end nogen anden maatte kunne haabe at beherske Afsætningen. Allerede i 1871 havde de erhvervet næsten alle Minerne. Og dog lykkedes det ikke Banerne, 9 i Tal, at enes om at bringe Prisen op. I 1891 lejede Reading Banen under Mac Leod de vigtigste Baner, Jersey Central og Lehigh Valley, den var Herre over 60 % af Produktionen og bragte det til Sidst endog op til 85 %; men dog brast Forsøget paa at beherske Markedet. Mac Leod og de andre Ledere solgte selv deres Interesser, maatte træde tilbage, og Banen gik endogsaa Fallit. I 1898 søgte man igjen at «kontrollere» Produktion og Salg. Man benyttede Jærnbannerne imellen «understanding among gentlemen», der altfor ofte ikke blev holdt. Indskrænkning af Produktionen efter Af-

sætningens Behov, der maanedlig fordeltes mellem Minerne, bidrog til en haardnakket og besværlig Strejke mellem Arbejderne.

Nu skal der imidlertid virkelig her være tilvejebragt en Sammenslutning af Banerne, hvorved man har opnaaet det tilsigtede. Det er endogsaa en af de bekendteste nye store Jærnbanekombinationer. hvorved i 1899 de to store Banekomplekser Pennsylvania Banens, der nu beherskes af Cassatt, tidligere var ledet af William Scott, og paa den anden Side alt, hvad der har samlet sig om den store New York Central under William K. Vanderbilt, har delt denne Del af Unionen imellem sig. Pennsylvania Banen har faaet Territoriet imod Syd og har der ved sine Forbundnes Hjælp erhvervet Magten over Chesapeake Ohio og Norfolk Western Banen samt nu ogsaa over den store Baltimore Ohio, medens Vanderbilt derimod længere mod Nord har erhvervet sig, for en stor Del ved Morgans Hjælp, Lake Erie Western, Lehigh Valley og Lackawanna, netop af Vigtighed for Anthracit Kullenes Afsætning, og bl. a. har Morgan ogsaa nylig hjulpet Erie Banen til at erhverve det store Pennsylvania Kul Co. og Reading Banen til at faa fat i den, ligeledes for Anthracit Kullene vigtige, Jersey Central. Det er dog ikke noget fuldstændigt Monopol, ikke en Gang for Anthracit Kullene; dels transporterer den uafhængige Ontario Western stadig 5 % af den frembragte Masse haarde Kul; dels søger Goulds Wabash System, som nu ogsaa har erhvervet Wheeling og Lake Erie, vester fra at skaffe sig Adgang til Pittsburg og truer derved med at skabe de nævnte Kombinationer Vanskeligheder, medens de afset derfra synes at være noget af det mægtigste og fasteste, der i det Hele i denne Retning er bragt til Veje, til stor Tilfredsstillelse for New Yorks Pengemarked.

Medens man kan forstaa, at Anthracit Kullene til en vis Grad kan beherskes — uagtet der dog her ogsaa er den Vanskelighed, at de til meget Brug konkurrerer med almindeligt Kul, nu endog som dyrere er fortrængt af disse som steaming coal, og at dernæst deres Produktion ikke har gjort saa kæmpemæssige Fremskridt som almindelige Kuls — saa skulde det synes ganske umuligt at noget Forsøg paa Monopol skulde kunne lykkes med de sædvanlige bituminøse Kul. Produktionen er her saa umaadelig stor. I Aaret 1900 var den hele amerikanske Produktion af Kul

245 Millioner Ton; den er i de sidste Aar gaaet endnu stærkere frem end Englands og udgør nu et større Beløb — for nu ikke at tale om, at den er adskilligt over det dobbelte af Tysklands og 6 à 10 Gange større end de Landes, der komme næst efter Tyskland, Frankrig og Belgien. Udsigterne er til endnu forholdsvis større Stigning i Fremtiden; thi naar det vestlige Europa har 10,000 eng. Kvadratmile godt Kulland, saa har de Forenede Stater over 50,000. Af hele Kulmassen er 193 Mil. Ton bituminøse. Som bekendt har man under de sidste Aars høje Kulpriser kunnet udføre en Del til Europa, navnlig til Middelhavet, hvor det kun er Vanskeligheden ved at finde Returfragt, der har hindret en endnu større Forretning.

Ogsaa denne uhyre Affære, paaistaar man nu, man er ved for en væsentlig Del at samle under de store finansielle Lederes Herredømme. Øst for Bjergene, siger man, at den er væsentlig behersket af Pennsylvania Banen, og Vest for Bjærgene skal nu ligeledes Kulminerne i Pittsburg Distriktet være samlet under den samme Magt, dels gennem Pittsburg Coal Co., der besørger Forsyningen over Banerne, dels gennem Monongahela River Coal Co., der transporterer til Vands, samt i West Virginia, hvor Fairmount Coal Co., i Hænderne paa de samme Finansmagnater, samler næsten alle Minerne. Selv i Ohio skal de samme Baner, Pennsylvania Railway med Baltimore Ohio og the Big Four tilige med Hocking Coal and Iron Co. og Hocking Valley Railway, der beherskes af Morgan, have hele Kulforsyningen i Hænde. Marc Hanna, den Mand, der væsentlig gjorde Mac Kinley til Præsident, siges særlig interesseret i en af disse Sammenslutninger. Ja selv Indiana og Illinois skulle nu samles under Illinois Coal Co. under Samvirken af Kapitalister fra Chicago og St. Louis, lige som man ogsaa har draget Omsorg for at være Herre over Transporten over de store Søer. Paa denne Maade skulde man gennem de store Baner beherske Kulforretningen i det meste af Østen og gennem hele Nordvesten. Man har endog villet vide, at man var her ved at danne en ny Kæmpetrust, ikke meget ringere end den store Staaltrust, og tildels under de samme Mænds Ledelse, i det Staaltrusten jo ogsaa allerede er direkte interesseret baade i en stor Del af Kullandet og i Baner, der hører dertil.

Hvor meget sandt der end kan være i disse Beretninger om de store Mænds Herredømme ogsaa i denne Industri, anse vi det dog for absolut umuligt, at der her kan udvikle sig noget virkeligt Monopol. Allerede i selve Alleghany Bjærgene er Kulleierne altfor store og rige, til at noget saadant skulde være muligt. Navnlig lidt længere nede i Landet, allerede i Vest Virginien og endnu mere i Kentucky, Tennessee og Alabama er det Forf. af denne Artikel endogsaa personlig bekendt, hvorledes der findes store Kulmarker i mange Hænder og knap endnu undersøgt, end sige købt sammen af de talrige Ejere.

Ved Sammenslutningerne, der beherske Kullejerne, selv for Antracitkullenes Vedkommende, for nu ikke at tale om de almindelige Kul, vedblive Sammenslutningerne af Jærnbanerne selv dog vistnok at være det vigtigste. Anderledes forholder det sig med en de mærkeligste af samtlige amerikanske Trusts, der dog ligeledes er skabt ved et Monopol med Hensyn til Samfærdselsmidlerne, men som er en fuldstændig industrial trust helt og holdent beregnet paa Afsætning af en Vare. Det er den bekendte Standard Oil. Næppe nogen Trust har med Føje vakt mere Opmærksomhed og været udsat for stærkere Angreb, men paa den anden Side vistnok virkelig været berettiget til større Ros. Det er en Vare, hvorpaa Amerika til en vis Grad har Monopol; det er ogsaa her i Pennsylvanien, at den største Rigdom findes; men det er paa ingen Maade de naturlige Fordele ved selve Petroleumens Forekomst, der har skabt Trusten. Denne gaar slet ikke ud paa, at monopolisere Frembringelsen af Stenolje, kun paa Oljens Transport og Raffinering. Ogsaa i den Henseende er den mærkelig, at den slet ikke som de fleste andre Trusts har noget at gøre med Toldbeskyttelse; det er jo en Vare, der udføres i uhyre Masser.

Det var i 1829, at man først fandt Petroleum i Kentucky, og først i 1859, at en Mand ved Navn E. L. Drake fandt paa en praktisk Maade at bore Petroleumskilder paa. Allerede tidligere var dog en Del Petroleum regelmæssig frembragt ved Kilder, der ellers var indrettet for at frembringe Salt. I denne Del af Amerika var det, at Ole Bull i sin Tid havde erhvervet en stor Ejendom, som han dog atter tabte, da Adkomstbeviserne ikke var i Orden, og som for ham ikke bragte andet Resultat, end at han tabte

hele sin den Gang erhvervede Formue og for en kort tid endog-saa mistede sin Violin, og naar der imellem Navnene paa dem, der var Ejere af de første Petroleumskilder, findes Navne som Peterson og to Brødre Kier — en af dem nævnes som en af de betydeligste Sælgere af Petroleum endnu efter 1870, da hele Forretningen var meget udviklet — ligeledes Navnet T. W. Larsen som en af Direktørerne og som Skatmester for det første store Selskab for Ledninger af Petroleum, saa spørger jeg mig selv, om dette skulde være Nordmænd af dem, som Ole Bull havde samlet om sig i disse Egne.

De senere store Ledere af hele Forretningen, derimellem de to Brødre Rockefeller, John D. og William, var allerede med i en betydelig Sammenslutning af Petroleumsforretninger i 1867. Denne havde navnlig sit Udgangspunkt fra Folk, der handlede med Petroleum i Byen Cleveland i Ohio. I 1870 dannede de en større Sammenslutning med 1 Million Dollars Kapital, der i 1872 udvidedes til $2\frac{1}{2}$ Million og snart efter med endnu en Million Dollars Kapital. Fra 1879 udvikledes dér allerede et væsentligt Monopol, der havde opslugt næsten alle de 250 Raffinaderier, der havde bestaaet i 1870. Allerede den Gang anslog Rogers, der endnu er en af Lederne, deres Magt til at omfatte 90 til 95 % af hele Produktionen. I 1882 forandredes Standard Oil Co. af Ohio til the Standard Oil Trust, der omfattede 39 Selskaber, hvoraf 14 gik helt ind i den nye Organisation. I Stedet for Aktier i de forskellige Selskaber fik Deltagerne Certifikater for deres Aktier udstedte af Trusten. Selve Direktørerne, trustees, besad den største Del af disse Certifikater og blandt dem John D. Rockefeller alene over Halvdelen. Ved Siden af ham nævnes Navne som Oliver Payne og andre af de ogsaa senere bekendteste Ledere. I 1892, da Trusten var forbudt, opløste man den igjen, men kun for under Staten Jerseys liberale Love at danne et andet Selskab, et nyt Standard Oil Co., som besidder Aktier i de godt og vel en Snes Selskaber, hvori man har opløst Trusten, og som selv har en Aktiekapital af 100 Millioner Dollars almindelige Aktier og 10 Millioner Preference Aktier. Jo mere det forandres, jo mere bliver det dog ved at være det samme. I Stedet for Certifikater i Trusten gav man straks Andele i samtlige underordnede Selskaber, men

med det Vilkaar, at mindre Andele ikke have Stemmeret, og at Magten saaledes forbliver hos Lederne. Saaledes forstaar man altid at hjælpe sig. Blandt andre underordnede Selskaber har man nu ogsaa et Petroleumsselskab for Canada, fra 1898, hvor den høje Indførselstold af 5 Cent per Gallon skal lette Bevarelsen af Monopolet.

Den første Opgave næst efter at beherske Udstrømningen af Oljen fra Kilderne var selvfølgelig Transporten, og Dannelsen af hele Aaløb og smaa Søer af Petroleum saavel som Transport paa Baade var kun af ringe Betydning i Sammenligning med Bygningen af ordenlige Ledninger gennem Rør af Jærn. Nu ejer alene Standard Oil over 35,000 engelske Mil af saadanne Ledninger, pipe lines. Det var, da man i 60erne begyndte at bygge disse Ledninger, at der blev god Anledning til Sammenslutning og Mulighed for Monopol. Selvfølgelig betalte det sig da at slutte sig sammen, og John D. Rockefeller nævner den betydelige Sum, der tidlig blev Anledning til at anvende især til Ledninger, af 50 Millioner Dollar, som den vigtigste Anledning till den store Sammenslutning.

Allerede ved Anlæget af pipe lines, ved Erhvervelsen af charters, fra Statsregjeringerne, ved Ret til at skjære Jernbanerne m. m., paastaas Sammenslutningen at have chikaneret Andre. Men navnlig kan der vel næppe være Tvivl om, at det jo er rigtigt, som anføres af dem, der angribe Standard Oil, at der her straks gaves saadanne Begunstigelser af Jærnbaneselskaberne, at dette blev en væsentlig Grund til Monopolets Sejr. Standard Oil kunde sikre Selskaberne stor Transport og forlangte til Gengæld store Begunstigelser. Ubestridelige Fakta er kommet frem baade ved Undersøgelsen foretaget gennem flere Kommissioner og ved nogle af de store Retssager. I 1879, syntes det godtgjort, at Rockefeller og hans Venner, samtidig med at andre maatte betale 1 Dollar 90 pr. Tønde i Fragt, kunde nøjes med at betale 80 Cent. Og der paastaas endogsaa, at naar man regner alle Fordele med, betalte de kun 35 Cent, ja en Tid endogsaa kun 11 Cent. Saa billigt transporterede en af Banerne, Central New Jersey, deres Olje, at det, der betaltes, 15 Cent, ja en Gang endogsaa kun 7 Cent, ikke en Gang skulde slaa til for at betale Jærnbansens Kul ved Trans-

porten. Ikke blot fik de lavere Fragt end andre, men de fik endogsaa Jærnbannerne til at betale sig, hvad andre betalte mere, og det er påstaaet, at de saaledes alene i 1½ Aar fra 1877 til 1879 fik udbetalt af, hvad andre havde betalt i Fragt, et samlet Beløb af 10 Millioner Dollars. En meget bekendt Sag, som synes bevist, er den mellem Standard Oil og den uafhængige Raffinadør Rice i Marietta i Ohio, for hvem Fragten fra 1878 af blev fordoblet til 35 Cent pr. Tønde, samtidig med at Banen af disse 35 Cent, Rice havde betalt, betalte de 25 Cent til Standard Oil, medens Standard Oil selv kun gav 10 Cent. Den ny Ordning for Jærnbannerne skal efter 1887 have forhindret sliq Forskel; men Spørgsmaalet er, om Hjælpen til at ødelægge de uafhængige Raffinadører ikke kan gives paa anden Maade for Eksempel ved at forhøje Transporten paa de Linier, der særlig interesserer dem. De paastaar, at de ogsaa chikaneres af Banerne ved ikke at kunne faa Vogne i rette Tid og i tilstrækkelig Mængde, ofte slet ikke. De har endogsaa villet paastaa, at Jærnbannerne regelmæssig skulde lade Standard Oils Vogne veje for lavt, hvad dog benægtes fra den anden Side.

Hvorledes har disse Begunstigelser, der utvivlsomt har fundet Sted i større eller mindre Omfang, været mulige? For det første har Jærnbannerne stor Interesse af Sammenslutningen med Standard Oil og dets pipe lines, den uhyre Masse, der transporteres, og som til Dels kan vælge flere Veje, de hensigtsmæssige Petroleumsvogne, tank-wagons, m. m. Men dernæst var personlige Interesser ogsaa tidlig her knyttede til hinanden. Allerede i 1872 nævnes Jærnbankongerne Scott, Vanderbilt og andre som Deltagere i Selskaberne, der transporterer Petroleum, og som hører sammen med Standard Oil. Da denne optager to Selskaber, Empire Transportation og Green Co., forener den sig derved med Embedsmændene ved Pennsylvania Banen, der var interesserede i disse Selskaber. Det flygtigste Kendskab med den Slags Forhold i Amerika underretter En om, hvad Misbrug der idelig finder Sted ved, at Direktører, Bestyrere og andre Embedsmænd for Jærnbaner som ogsaa for Banker og andre lignende Selskaber forfølge deres egen Interesse i Stedet for deres Selskabs. Det er med Rette, at man i den nyeste Tid i England har fremhævet, at der her er et For-

hold, som Lovgivningen ligefrem burde straffe som forbryderisk. Og selv om man vil bortse fra disse skrigende Misbrug, hvorledes kan det være andet, end at Begunstigelser finder Sted, saa snart det blot er de samme Mænd, der lede de forskellige Forretninger, som her er Tale om, naar saaledes som nu, sige Modstanderne af Standard Oil, dennes Ledere vitterlig beherske en Femtedel af de Forenede Staters uhyre Jærnbanelnet!

Standard Oils hele Methode angribes. Den beskyldes for straks at have dræbt de fleste, vel en Snes, uafhængig pipe lines, der fandtes før dens Dannelselse. Den skal have gjort det ikke blot ved sine Forbindelser med Jærnbanelne, men ogsaa ved at byde Sælgerne af Oljen højere Priser saalænge, til den havde erhvervet vedkommende pipe line. Den kunde byde dem højere Priser, fordi den selv havde Begunstigelser ved Banerne og endog fik Rabat betalt paa det, andre befordrede paa dem. Den kunde det ogsaa, fordi den senere tog Revanche ved lavere Priser til Oljekildernes Ejere, naar de var henvist til at sælge til Trusten selv. Den transporterer nu for 20 Cent gennem de lokale Rørledninger og 45 Cent fra Oljemarkerne til Kysten. Uafhængige Rafinadører paastaa, at den lokale Transport ikke burde koste mere end 3—5 Cent og Transporten til Kysten ikke mere end 5 Cent pr. Td., og det uafhængige Selskab Pure Oil Co. transporterer for 15 Cent, hvor Standard Oil tager 20, og paastaar at kunne gøre det med Fordel. Endnu paastaas det, at den for at kunne samle hele Raffineringen ved sine egne store Raffinaderier ved Kysten i Bayonne i New Jersey og Whiting ved Chicago paa en utilladelig Maade-chikanerer de smaa private Ledninger, saaledes f. Eks. en, der ejes for at føre Olje fra Indiana Oljemark til Chicago af det bekendte Slagterfirma Cudahy, hvor endnu efter Interstate Commerce Law i 1888 Chicago Atlantic Banen forhøjede Tarifen fra 20 til 87 Cent og endnu kræver 40 Cent eller 8 Gange det, den tager af Standard Oil. Den har uafbrudt søgt at undertrykke enhver Konkurrence i Transport, har saaledes tidlig erhvervet de fleste Aktier i den saakaldte Tidewater Line, en stor Rørledning til Havet, og har søgt at gøre det samme ved United States Pipe Line, hvad dog er forhindret derved, at Magten til at stemme i denne og andre uafhængige Organisationer er lagt i Hænderne

paa Pure Oil Co.. Naar Standard Oil Mændene beskyldte dette Selskab for selv at være en Trust, svares der, at det kun er en Sammenslutning, der ikke vil monopoliseré, men kun vil værgé de uafhængige Organisationers Frihed.

De uafhængige Raffinaderier har Standard Oil altid forfulgt, ligesaavel som den ikke har villet tillade uafhængige Rørledninger at operere. Den vil ikke tillade de Hændende at købe fra andre end den selv, noget, der ogsaa forlanges af mange andre Fabrikanter og Grosserere. Den har efter Omstændighederne taget ganske forskellige Priser for samme Vare. Dens Agenter erhverve sig Kundskab om de Klienter, der søge til de uafhængige Raffinaderier. For at faa saadan Kundskab, skal den end ogsaa have købt Folk, der var i Tjeneste hos disse, og ligeledes idelig have erholdt Meddelelser fra Jærnbannerne. Meget af saadanne Beskyldninger rammer vistnok kun underordnede Agenter, der ålftfor ofte vise for meger Iver, og ikke selve de store Ledere. Saadanne Forretningsmetoder findes naturligvis lige saa vel i store Selskaber som i mindre Forretninger, og det vilde snarere være unaturligt, om den samme Klasse Mænd — der nævnes særlig nogle irske Agenter — ikke anvende deres almindelige Metoder ogsaa for at tjene det store Selskab. Nogle af de sjofleste Historier meddelte af visse Vidner om Forfalskning af Varerne m. m. er dog mulig ikke sande. At samme Vare gives mange Navne, er almindeligt i de fleste Forretninger. Mest graverende er Beskyldningen om at have tilbudt Staten Ohios attorney-general, dens højeste juridiske Embedsmand, der saaledes ogsaa er offentlig Anklager, 400,000 D. som Bestikkelse. Dette antydes af denne, the Hon. Mr. Monnett, selv. Retssager, hvorved de Forurettede synes at skulde faa store Beløb i Erstatning, eller hvorved Standard Oils Ledere endog tiltaltes kriminelt, droges i Langdrag ved, af Staternes højere Domstole tog Sagen ud af de lavere Retters Hænder, eller Folk forhindrede allerede ved de høje Omkostninger i at faa deres Ret.

Af stor Interesse er Trustens Forhold til selve Producenterne. Som bemærket gaar den ikke egenlig ud paa, at erhverve selve Brøndene. Den ejer dog godt og vel en Tredjedel af disse i de to store østlige Oljedistrikter, og Modstanderne paastaar, at den

kunstig skulde have bragt Prisen paa raa Olje ned fra 4 Dollars 90 i 1870 til 65--96 Cent i 1897 og i enkelte Perioder endnu lavere ned. I 1895 sattes Prisen atter op til 2 Dollars 60; der paastaas, at naar den har været meget lav i nogen Tid, bliver den vilkaarlig sat op for derved at tilskynde Folk til Boringer; naar Prisen saa igen sættes ned, kan Standard Oil ogsaa købe de nye Kilder billigt. I Almindelighed betales der dog temmelige regelmæssige Priser enten for Oljen eller for de borede Kilder. En Del deraf gaar til Jordejerne, der i Almindelighed har faaet fra en Ottendedel til det Hølge af Udbyttet, oftest mellem en Ottendedel og en Sjettedel. At tage Oljen op koster i Almindelighed 25 Cent pr. Td.. Standard Oil skulde ogsaa gennemgaaende lade Forbrugerne i selve de Forenede Stater betale for meget for Oljen, i New York $9\frac{1}{2}$ Cent pr. Gallon; medens der sælges till Udførsel for $4\frac{1}{2}$ Cent, i det indre af Landet endog 4—5 Gange højere Priser. Men den udførte Olje er i Reglen af ringere Kvalitet. Standard Oil paastaar paa sin Side, at den regelmæssig baade betaler den raa Olje og sælger den raffinerede Olje efter Markedets Tilstand efter Tilbudet af raa Olje og Efterspørgslen efter den raffinerede. Som en ejendommelig kunstig Foranstaltning kan det anføres, at den en Gang for at standse en forholdsvis stor Produktion til Dels forærede 5 Millioner Td. Olje til uafhængige Sælgere og 1 Million til Fordel for Arbejderne, der ogsaa fik den ene Million af de 5 Millioner, eller rettere, at den afgav dette samlede Beløb af 6 Mill. Td. til en forholdsvis lav Pris for at formindske Udbudet. Og at den ikke tjener for meget, søger den at vise ved at fremhæve de uafhængige Raffinadørers, Transportørers og Sælgeres ringe samlede Profit.

Ejendommeligt er det, at disse væsenligt er henvist til Salg til det vestlige Tyskland, hvor de have faaet indrettet Beholdere i Mannheim foruden i Rotterdam og Amsterdam saavel som ogsaa i Hamburg. Den Mand, der her solgte, en Mand ved Navn Poth, blev for nogle Aar siden bevæget til at sælge sine Beholdere m. m. til Standard Oil, der saa for at holde de uafhængige Folk udesiges at have solgt her til lavere Pris end i det øvrige Tyskland. Men Pure Oil Co. fik selv hurtigt de nødvendige Indretninger i Stand og paastaar — paa en noget uklar Maade — at være be-

gunstiget af den tyske Regering ved Fragt paa Banerne, Ret til Salg m. m. i deres Kamp mod Monopolet.

Overfor alle Angrebene henviser John D. Rockefeller og andre Ledere ikke uden Føje til, hvad de har udrettet. De bragte de 50 Millioner Dollars sammen, der tidlig vare nødvendige for at organisere god Transport m. m. Det er dem, der har indrettet de fortræffelige Ledninger, større og mindre Skibe lige fra Pramme til de store Dampere paa Oceanet, der er byggede som Petroleumsbeholdere, Dokker m. m. Det er dem, der har organiseret Handlen over hele Verden. Naar de betale store Gager, flere Hundrede Tusinde Kroner, Fyrre til Halvtredsindstyve Tusinde Dollars til Lederne og saadan noget som Ti Tusende Dollars til Underordnede i de højere Stillinger, er det, fordi de har vidst at forskaffe sig dygtige Personligheder og udmærkede Kræfter. Til stor Fordel for Producenter og Sælgere af raa Olje er det, at der udstedes Certifikater, der er det samme som rede Penge, til enhver; der har bragt 1000 Td. Olje til en af Beholderne. Det er dem, der har udviklet Benyttelsen af den store Masse Biprodukter, den lettere Gasolin, Nafta, Parafin Voks, der nu ikke blot benyttes sammen med Stearin til Lys, men som især anvendes til Sammenføjninger ved Telegrafer og Telefoner og i det hele i den elektriske Industri, al Slags Vasselin — der er nu ikke mindre end 200 forskellige Produkter af Petroleum, der bruges i Medicinens Tjeneste — ogsaa Anilin Farver. Før var en Femtedel af den raa Petroleum næsten værdiløs; nu udbringes denne Del oftest til højere Priser end den egenlige Lysolje. I ethvert Tilfælde er det dem, der har skabt disse og andre store Fremskridt, selv om nu Biprodukter og det meste af den øvrige fordelagtige Behandling til en vis Grad kan finde Sted ved ethvert Raffinaderi, hvor paa der anvendes $\frac{1}{2}$ Mill. Dollars Anlægskapital. Det vigtigste er naturligtvis, at Prisen paa raffineret Petroleum er bragt ned til Held for Amerikanerne og for hele Menneskeheden, fra 67 Cent, som den var i 1866, til under 10 Cent eller under Tiden endnu meget mindre.

Standard Oil selv har tjent meget godt, men har dog haft meget varierende Profit, fra $5\frac{1}{4}$ % i 1882 til 33 % i 1897, og 48 % i 1900 og efter de maanedlige Udbetalinger at dømme endnu

mere i 1901. I 1892—98 paastaas den at have tjent i alt 167 %. Fortjenesten viser sig maaske bedst i Værdien af Aktierne, der er 5 Gange mere værd, end hvad de lyde paa. Aktierne i Standard Mændernes Tide-water Pipe Line paa 100 Dollars er nu værd 2000 Dollars. I alt skulde de have tjent 4—500 Millioner Dollars eller maaske ikke langt fra 1 Dollars paa hver Tønde raffineret Olje. Det er, sige deres Forsvarere, fordi de have ydet Samfundet saa store Tjenester. Og at de ikke tjene for meget, følger blandt andet deraf, at selv ved Transporten og Raffineringen ingenlunde al Konkurrencé er udelukket; der er fra 5—10 %, der udbydes af andre, for nu ikke at tale om Produktionen i andre Dele af Amerika og navnlig i andre Verdensdele.

En anden Trust, der i Virkeligheden ogsaa er knyttet til Begunstigelser med Hensyn til Befordringsmidlerne, er den bekendte Kød Trust, en Sammenslutning mellem Ejerne af de store Slagterier i Chicago, der ogsaa ere Besiddere af Slagteanstalterne i Kansas City og i Omaha, og som især har været bekendt under Navn The Big Four, hvormed mentes de fire Firmaer Armour, Nelson Morris, Swift og Hammond. De nævnte tre Byer ere de vigtigste Centra for at samle Svin og Kvæg fra den Del af Amerika, hvor der især fedes, Majsbæltet. Der findes ogsaa Slagterier af en vis Betydning i andre Byer saasom i Cincinnati i Ohio, St. Paul i Minnesota, Sioux City i Syd Dakota og St. Joseph i Missouri; men intet Steds samles saadanne Masser som i Chicago, hvor Jærnbanerne fra Nordvesten støde sammen for at dreje neddenom Michigan Søen, og dernæst, hvor Banerne fra det fjernere, men dog endnu agerdyrkende, Vesten gaar over Missouri Floden. Trusten behersker til en vis Grad Mærkedet, baade Salgsprisen af Kød og Flæsk og navnlig Indkøbsprisen af Kvæg, Faar og Svin eller, som det vil være rettest at sige, den kan udøve en vis Indflydelse i begge Retninger til dens egen store Fordel. Navnlig bestemmer den daglig, hvilke Priser den vil betale for Dyrene. Man har beskyldt den for at sælge dyrere i selve Amerika, idet den bl. a. benyttede sig af den Indførselstold, der er paa Kødprodukter, uagtet de dog i en saa overvejende Grad er Udførselsartikler. Man paastaar navnlig, at den har taget 25 % højere Pris i Amerika end i London, hvor den møder Konkurrencen fra

Australien. En overordenlig Fordel ved Slagtning i det store er ogsaa her Benyttelsen af Biprodukter, som de store Slagterier have gjort det muligt at anvende til stor Fordel. Denne Benyttelse af Biprodukter er en af Hovedaarsagerne, hvorfor mindre Slagterier, selv om de ligge nærmere Stederne, hvorfra Kreaturerne komme, slet ikke kunne konkurrere.

Den væsentlige Grund, hvorfor de faa meget store Slagterier have kunnet slutte sig sammen og til en vis Grad udelukke Konkurrencen, er dog de Fordele, der ogsaa her er erhvervet med Hensyn til Transportmidlerne. De er direkte eller gennem deres Venner Herrer over de saakaldte terminal facilities, Indretninger for at modtage Dyrene ved Banerne med tilhørende Kvæggaarde og Kvægmarkeder m. m. De hensigtsmæssige Vogne til at transportere baade Dyrene og de færdige Produkter ejes af dem selv eller af allierede Selskaber, eller de forsynes i denne Henseende fortrinsvis af Banerne. Fragtsatserne selv siges at være saaledes, at det allerede af denne Grund ikke har kunnet betale sig at anlægge Slagterier længere mod Øst. I den nyere Tid har man ogsaa her haft en formelig Trust, The Western United Beef Trust. Men allerede en tidligere Sammenslutning gav i 1889—90 Anledning til offentlig Undersøgelse om den monopoliserede Stilling, den havde erhvervet.

Ogsaa Elevatorerne, de fortræffelige Kornmagasiner paa Stationerne, hvor Farmerne leverer deres Sæd mod Beviser, der for dem er det samme som Penge, og som nu væsentlig ejes af faa store Selskaber, begunstiges af Banerne. Det er fordelagtigere for dem at have med disse at gøre frem for med de enkelte Producenter. De kunne bedre arrangere sig med Banerne. Og der er ganske vist ogsaa her som ved de fleste andre store Sammenslutninger paa forskellig Maade samme personlige Interesser, som gør sig gældende.

Erfordras Konungens sanktion vid Riksdagens beslut om fastställande af grunderna för förvaltningen af statens domäner?

Af

Docent Ludvig Widell.

R. F. § 77 stadgar: »Kungsgårdar och kungsladugårdar med därtill lydande hemman och lägenheter, kronoskogar, parker och djurgårdar, krono- och stallängar samt laxfisken och andra kronans fisken samt kronans öfriga lägenheter må konungen icke utan riksdagens samtycke genom försäljning, förpantning eller gåfva, eller på något annat sätt, kronan afhända. De skola förvaltas efter de grunder, riksdagen därom föreskrifver; dock att de, personer och menigheter, som, efter hittills gällande författningar, sådana kronans tillhörigheter nu innehafva eller nyttja, må njuta laglig rätt därå till godo, samt att odlingar eller odlingsbar mark å kronoskogar må i vanlig ordning, efter nuvarande eller framdeles blifvande författningar, kunna till skatte försäljas».

Rätta innebörden af de kursiverade orden här ofvan — om konungen äger sanktionsrätt vid dylika riksdagens beslut eller icke — är omtvistad. Att grundlagen icke afser att förläna riksdagen makt att utan konungens samtycke på ett eller annat sätt afhända kronan dessa fastigheter, är allmänt erkänt; meningsskiljaktigheten gäller sålunda endast frågan, om riksdagen äger att ensam, utan kunglig sanktion, bestämma grunderna för deras förvaltning.

Paragrafens ordalydelse i och för sig kan ju knappast gifva anledning till någon annan tolkning än den sistnämnda, särskildt om man tager i betraktande stadgandet i R. F. § 84, att grundlagarne skola efter deras ordalydelse i hvarje särskildt fall tillämpas. Också hafva NAUMANN¹⁾ och SVEDELIUS²⁾ omfattat denna mening. Däremot förfäktade RYDIN³⁾ och ASCHEHOUG⁴⁾ en annan åsikt. Förutom praxis, hvarom mera här nedan, har till stöd för denna åberopats «den vår statsrätt genomgående grundsats om konungens rätt till pröfning och sanktion af allt, som skall lända till allmän efterrättelse», vidare «nödvändigheten af en sådan pröfning, enär vid ifrågavarande lagstiftning bör tillses, att ej allmänna inrättningar eller enskilde lida i den rätt, de tillgodonjuta på grund af gällande författningar», slutligen att R. O. 1810 § 75 skulle tala för en sådan uppfattning. Men någon allmän grundsats om konungens rätt till sanktion af allt som skall lända till allmän efterrättelse kan näppeligen sägas förekomma i vår statsrätt, de viktiga förordningarne om bevillning erfordra ju ej sanktion. Att åter tillerkänna konungen sanktionsrätt på grund af ändamålsenlighets-skäl är föga rimligt; ändamålsenligheten får man taga hänsyn till vid lags stiftande, knappast vid dess tolkning.

Återstår så den citerade paragrafen ur R. O. 1810. Den lyder sålunda: «Till grundlags stiftande, upphäfvande, förändring eller förklaring fordras alla riksståndens sammanstående be-

¹⁾ NAUMANN, *Sveriges statsförfattningsrätt*. 2 uppl. II: s. 227, IV: ss. 24, 25

²⁾ SVEDELIUS, *Anteckningar för akademiska examina i statskunskap*, I: s. 148.

³⁾ RYDIN, *Svenska riksdagen*. II: I: ss. 24, 117. Rydins åsikt är dock ej fullt klar. I sin 1855 utgifna afhandling, *Om svenska folkets beskattningsrätt*, ss. 79, 80 inskränkes konungens sanktionsrätt till det fall, att fråga skulle vara om afhändande af fastigheter, och samma uppfattning kommer äfven till synes i *Svenska riksdagen*: II: I: s. 117, texten. Men i noten. på samma sida tyckes resonemanget gälla konungens sanktionsrätt vid jämväl andra riksdagens beslut enligt § 77, och s. 24 nämnes uttryckligen bland lagar, som stiftas af konung och riksdag gemensamt, «de författningar, som innehålla de grunder, efter hvilka kronans fastigheter skola förvaltas till följd af den riksdagen i R. F. § 77 tillerkända rätt att därom föreskrifva».

⁴⁾ ASCHEHOUG, *Den nordiske Statsret*, ss. 270, 271 samt i *Das Staatsrecht der vereinigten Königreiche Schweden und Norwegen* [i MARQUARDSEN'S *Handbuch*]: s. 81.

slut och konungens sanktion. För beslut i alla öfriga ärenden, de mål undantagna, hvarom i R. F. 66, 69, 70, 71 och 72 §§ särskildt förordnad är, gälle, jämte konungens samtycke, tre stånds mening; men skulle två stånd stanna emot två, förfalle frågan och förblifve vid det, som tillförene stadgadt varit, utan att samma fråga må kunna vid den riksdagen ånyo väckas eller upptagas. Är åter frågan af sådan beskaffenhet, att den ej kan förfalla, gånge såsom i 73 § stadgadt är». Visserligen nämnes ej här § 77 bland öfriga uppräknade paragrafer; detta behöfver dock ej nödvändigt innebära, att sanktion skulle vara erforderlig i ifrågavarande fall. Maktfördelningen mellan konung och riksdag bestämmes ej i riksdagsordningen, utan i regeringsformen; nyss anförda paragraf ur den förstnämnda vill därför tydligen ej stadga, i hvilka fall konungens sanktion är behöflig eller icke, utan den redogör blott för, hur ett riksdagens beslut skall åstadkommas, huru många stånds samtycke som erfordras för ett förslags bifallande. Detta framgår ganska tydligt af paragrafens lydelse. De uppräknade paragraferna röra alla frågor af sådan beskaffenhet, att de ej kunna förfalla, såsom det längre ned heter, och hvilka afgöras genom votering i förstärkt utskott, när två stånd stannat mot två, eller i ett fall till och med tre mot ett. Huruvida konungens sanktion i dessa fall erfordras, omnämnes ej i riksdagsordningen, utan får man därom söka upplysning i regeringsformen. Så har ej heller R. F. § 77 här ansetts behöfva särskildt omnämnas, så mycket mindre som den under inga omständigheter kunnat nämnas i sammanhang med öfriga uppräknade paragrafer, hvilka alla behandla frågor af särskild natur. För R. F. § 77 fanns m. a. o. ingen plats i R. O. 1810 § 75.

De stöd för åsikten om konungens rätt till sanktion, för hvilka nu redogjorts, torde sålunda vara föga hållbara.

Detta vore dock af mindre vikt, därest RYDINS påstående vore riktigt, att konungen ända sedan 1810 i praxis häfdat sin rätt till fastställelse af grunderna för kungsgårdarnes utarrendering, hvarmed naturligtvis skulle följa sanktionsrätt äfven vid andra beslut enligt R. F. § 77. Men i verkligheten har konungamakten allt sedan 1810 erkänt riksdagens rätt att ensam bestämma grunderna för förvaltningen af domänerna. Detta framgår med all

tydlighet af inledningen till den första förordning härom, som utkommit sedan den nya regeringsformens (och jämväl riksdagsordningens ¹⁾) antagande, förordningen af den 3 dec. 1810. Den begynner sålunda: «Vi Carl göre veterligt; att sedan vi, med anledning af 77 § i regeringsformen, samt då bestämmandet af grunderne för förvaltningen af kungs- och kungsladugårdarne riksens ständer ensamme tillhör, genom nådig proposition öfverlämnat till riksens, vid den i Örebro detta år hållna urtima riksdag församlade ständer, huruvida några nya grunder för framtida hushållningen med kungs- och kungsladugårdarne, efter nuvarande arrendens slut borde utstakas, samt att i sådant fall desamma föreskrifva — — — så hafva riksens ständer» — — — Författningen afslutas på följande sätt: «Hvad riksens ständer i ofvanberörda måtto beslutit och begärt ²⁾, vele vi till behörig efterlefnad härmed allmänneligen påbjuda och kungöra . . .» Sålunda, det mest otvetydiga erkännande af riksdagens rätt att ensam besluta i dessa frågor ³⁾.

Mindre klart framträder denna uppfattning vid utfärdandet af en senare förordning, af den 17 juli 1847. Den inledes på följande sätt: «Vi Oscar . . . göre veterligt, att, sedan hos oss rikets senast församlade ständer i underdånighet anmält särskilda af dem beslutade förändringar i hittills för utarrendering af kungs- och kungsladugårdar samt andra kronolägenheter gällande stadganden . . . samt vi häröfver inhämtat vederbörandes underdåniga utlåtande, hafve vi, som, lika med rikets ständer, funnit de nu gällande föreskrifter tarfva en sådan förändring . . . härigenom velat, i öfverensstämmelse med de af rikets ständer fastställda grunder, i nåder stadga och förordna följande . . .» Uttrycket: «af rikets ständer fastställda grunder» innebära äfven här ett erkännande af ständernas rätt att ensamma besluta, om också de föregående punkterna snarast häntyda på någon konungens pröfningsrätt.

¹⁾ Jämför hvad ofvan yttrats om R. O. 1810 § 75.

²⁾ Har afseende på en ständernas anhållan om särskild verkställighetsåtgärd.

³⁾ Den af RYDIN citerade K. Prop. af 3 sept. 1810 häfvar konungens sanktionsrätt endast beträffande afhandlande af domäner, i öfrigt erkänner den riksdagens rätt att ensam besluta.

Äfven nu gällande förordning af den 10 nov. 1882 är affattad i en form, som tydligen innebär ett erkännande af riksdagens rätt. Den inledes sålunda; «Vi Oscar . . . göre veterligt, att, sedan riksdagen på vår nådiga framställning . . . antagit förändrade grunder för jordbruksdomänernas förvaltning, vi . . . funnit godt, i öfverensstämmelse med berörda af riksdagen antagna grunder, i nåder stadga, som följer . . .» Ordet «framställning» nyttjas aldrig, då konung och riksdag hafva samma beslutanderätt; i så fall brukas «förslag» eller «vi, med riksdagen».

Gällande rätt är sålunda; att riksdagens beslut om fastställande af grunderna för förvaltningen af kronans domäner icke erfordra kunglig sanktion. Konungens samtycke är behöfligt endast i fråga om att afhända kronan dylik fastighet.

Några siffror rörande beskattningen i Sverige.

Af

Docent Ludvig Widell.

II.

I ett föregående häfte af denna tidskrift beräknades samtliga skatter i Sverige för 1900 till 167,6 mill. kr., hvaraf till staten 119,2, till kommunerna 48,4 mill. kr. Enligt det numera offentliggjorda Kapitalkonto till rikshufvudboken för 1900 utgjorde i verkligheten skatterna till staten nämnda år: grundskatter 947,927 kr., vakansafgifter 745,665 kr., mantalspenningar 748,823 kr., allmän bevillning 8,727,090 kr., summa direkta skatter 11,169,505 kr.; vidare tullmedel 57,731,764 kr., hvitbetssockertillverkningsafgift 9,946,573 kr., brännvinstillverkningsafgift 20,422,913 kr., brännvinsförsäljningsafgift 12,404,405 kr.¹⁾, stämpelpappersafgift 6,598,411 kr., summa indirekta skatter 107,104,066 kr.; samtliga dessa skatter utgjorde sålunda 118,273,571 kr. Härtill kommer så värdet af rustnings- och roteringsbesvären, omkr. 700,000 kr. Samtliga skatter och besvär till staten uppgingo sålunda till i rundt tal 119,0 mill. kr. Skatterna till kommunerna utgjorde 1899 enligt den för ett par veckor sedan utkomna kommunalstatistiken 42,942,641 kr., hvaraf till landstingen 2,058,941 kr., till landskommunerna 22,890,975 kr., till stadskommunerna 17,992,725 kr. Med detta belopp får så

¹⁾ Enligt Bidrag till Sveriges officiella statistik, Litt. V.

sammanräknas värdet af våghållningsbesväret samt bidragen till skjutsentreprenader, i rundt tal 5,7 mill. kr.; summan stiger därmed till omkring 48,6 mill. kr. Under förutsättning, att kommunalskatterna under 1900 ökats i samma proportion som under 1899 — hvilket torde vara fallet att döma af den samtidiga stegringen af den allmänna bevillningen — skulle kommunalskatternå 1900 hafva uppgått till i rundt tal 50,9 mill. kr., samtliga skatter och besvär till stat och kommuner sålunda till 169,9 mill. kr. I medeltal pr individ af medelfolkmängden kommer då en skattekvot af 33,22 kr.

Emellertid äro naturligtvis skatterna ingalunda lika höga hela landet öfver. Beträffande de indirekta skatterna till staten saknar man dock — åtminstone hvad hufvudmassan af dem angår — hvarje möjlighet att i siffror uttrycka denna olikhet. Kunde man uträkna skattekvoten pr inv. af de indirekta skatterna i olika delar af landet, skulle man helt visst erhålla mycket växlande värden. Men tager man på samma gång hänsyn till skatteförmågan, torde olikheterna komma att i väsentlig mån, ehuru långt ifrån fullständigt, utjämnas. De största kvarstående skiljaktigheterna komme väl att förorsakas af lifsmedelstullarnes egenskap att vara en särskild skatt på den icke spannmålsproducerande delen af landet, framför allt städerna. — De direkta skatterna till staten kunna numera, sedan grundskatter och indelningsverk i hufvudsak tillhöra det förflutna, anses i regel utgå i förhållande till skatteförmågan. Här af följer, att skattekvoten pr invånare kommer att blifva beroende af den sistnämnda, att man sålunda från dess höjd i olika trakter af landet kan sluta tillbaka till skatteförmågan, den beskattningsbara förmögenheten och inkomsten. En undersökning af särskildt bevillningens af fast egendom och inkomst höjd i förhållande till folkmängden i olika landsdelar, erbjuder därför stort intresse.

Den debiterade ¹⁾ bevillningen af fast egendom och inkomst uppgick för 1898 ²⁾ till 6,840,873 kr. eller 1,44 kr. pr inv. I

¹⁾ Ej den verkliga influtna, med hvilken eljest räknats.

²⁾ För att möjliggöra jämförelse med kommunalskatterna 1899 har detta år valts i stället för 1900. Af samma skäl har till grund för beräkningen af skattekvoterna pr inv. lagts folkmängden vid 1898 års slut.

landskommunerna utgjorde den 0,76, i stadskommunerna¹⁾ 3,52 kr. pr inv. Bland städerna hade Skellefteå den högsta bevillningen i förhållande till folkmängden eller 6,43 kr.; närmast kommo Trelleborg med 6,20 kr., Örnköldsvik med 4,80 kr. samt Umeå med 4,08 kr. Äfven i flertalet öfriga norrländska städer öfverskrider bevillningen städernas medelsiffra. Lägsta bevillningskvoten hade Öregrund, 1,22 kr., därefter Skanör och Falsterbo 1,34 kr. För Stockholm var siffran 3,76, för Göteborg 3,85, Malmö 3,59, Norrköping 2,91, Gefle 3,42, Helsingborg 3,42, Karlskrona 2,23, Uppsala 2,87, Jönköping 2,43. För landsbygden voro siffrorna följande:

Län	Kr. pr inv.	Län	Kr. pr inv.
Malmöhus	1,20	Norrbottnens	0,70
Gefleborgs	1,07	Kristianstads	0,66
Stockholms	1,06	Värmlands	0,66
Västernorrlands	1,00	Västerbottens	0,60
Örebro	0,97	Jönköpings	0,56
Uppsala	0,96	Skaraborgs	0,56
Västmanlands	0,94	Elfsborgs	0,55
Kopparbergs	0,92	Kalmar	0,53
Södermanlands	0,84	Jämtlands	0,53
Östergötlands	0,76	Hallands	0,52
Gotlands	0,74	Kronobergs	0,49
Göteborgs och Bohus	0,72	Blekinge	0,49

I samtliga län i Svealand, utom Värmlands, samt därjämte i Malmöhus, Gefleborgs och Västernorrlands län öfverskrider sålunda bevillningen riksmedelstalet för landsbygden; de lägsta bevillningskvoterna återfinner man — om Jämtlands län lämnas å sido — i ett sammanhängande område, omfattande landskapen Blekinge, Småland, Halland och Västergötland.

Vida ojämna äro skatterna till staten trycka kommunal-skatterna. Beträffande dessa är en beräkning af deras höjd i förhållande till folkmängden af mindre vikt; långt mera upplysande är att uträkna deras förhållande till bevillningen, då ju

¹⁾ Städerna jämte 13 köpingar, som bilda egna kommuner

denna, åtminstone tillnärmelsevis, kan betraktas såsom en mätare på skatteförmågan.

Samtliga utskylder till primärkommunerna uppgingo 1899 till 5,98 kr. pr bevillningskrona ¹⁾. För stadskommunerna utgjorde de 4,73, för landskommunerna 7,53 kr. pr bev.-kr. Kommunalskatterna äro sålunda i genomsnitt betydligt högre på landsbygden än i städerna. Dock får härvid anmärkas, att för åtskilliga stadskommuner ej ingår i den uppgifna skattesumman de på grund af kyrkostämmas beslut uttaxerade utskylderna, hvilka däremot inräknats bland landskommunernas skatter; men å andra sidan hafva åtskilliga landskommuners utskylder af detta slag upptagits bland stadskommunernas. Denna oegentlighet blir därför ej af nämnvärd betydelse, då såsom här stadskommunerna liksom landskommunerna behandlas öfver ett. Däremot är det af denna orsak omöjligt att med bestämdhet uppgifva, hvilka städer som hafva att bära de drygaste utskylderna liksom hvilka de lindrigaste. Sannolikt intagas dock de främsta platserna af Vadstena med 8,56 och Åmål med 8,21 kr. pr bev.-kr.; lägst torde skatterna vara i Kungsbacka, 1,93, och därefter i Vimmerby, 2,01 kr. pr bev.-kr. I Stockholm utgjorde skattekvoten 4,22, i Göteborg 4,62, i Malmö 4,94, i Norrköping 4,82, i Gefle 6,10. Dessa städer deltaga ej i landsting, och afse därför de af dem uttaxerade skatterna äfven sådana behof, för hvilka eljest landstingen sörja. — Landskommunernas utskylder utgjorde:

Län	Kr. pr bev.-kr.	Län	Kr. pr bev.-kr.
Jämtlands	10,63	Skaraborgs	8,24
Hallands	10,61	Jönköpings	7,91
Kalmar	9,17	Blekinge	7,74
Kristianstads	9,15	Östergötlands	7,73
Kronobergs	8,76	Västmanlands	7,72
Göteborgs och Bohus	8,73	Västerbottens	7,68
Elfsborgs	8,62	Norrbottens	7,45
Värmlands	8,37	Södermanlands	7,36
Gotlands	8,33	Örebro	6,96

¹⁾ Skattekvoten har beräknats efter 1898 års bevillning, då denna legat till grund för uttaxeringen af största delen af kommunalutskylderna.

Län	Kr. pr bev.-kr.	Län	Kr. pr bev.-kr.
Västernorrlands	6,62	Kopparbergs	6,31
Uppsala	6,50	Malmöhus	6,23
Gefleborgs	6,43	Stockholms	6,04

Länen med relativt hög bevillning (de rikare länen) hafva sålunda relativt låg kommunalskatt, länen med låg bevillning hög kommunalskatt. Detta innebär för öfrigt intet öfverraskande. Kommunalutskylderna utgå till största delen för behof, som ej äro mindre i den fattiga kommunen än i den rika, ja, ett af dem, fattigvården, bör som regel erfordra de största uppoffringarna i de kommuner, som äga den minsta förmågan att bära dem. Under sådana omständigheter kan öfverbeskattning lätteligen inträda i en kommun, all möjlig sparsamhet till trots. Frågan om öfverbeskattning i kommunerna och medlen att förekomma eller afhjälpa den är för öfrigt så brännande, att ett något närmare ingående härpå torde vara lämpligt.

I städerna kunna kommunalskatterna ingenstädes anses hafva uppnått en sådan höjd, att de icke kunna bäras utan menlig påföljd, om de också ofta kunna vara tryckande nog. På landsbygden äro ju skatterna genomgående betydligt högre, men ej heller här tyckes det vara fara på färde, om man nämligen ser på förhållandena i det stora hela, blott tar i betraktande de siffror för länen, som ofvan anförts. Men dessa genomsnittstal öfvertäcka enorma olikheter. Å ena sidan finnas kommuner, där så godt som inga kommunalutskylder uttaxeras, ja, där kommunen dessutom betalar en del af de direkta skatterna till staten — de rika socknarne i öfre Dalarne — å andra sidan finnas kommuner, där utskylderna uppgå till öfver fjärdedelen af den beskattningsbara inkomsten¹⁾. Tyngsta skatterna hade 1899 Öxabäcks socken i Elfsborgs län, 32,73 kr. pr bev.-kr.²⁾ Närmast följde sannolikt³⁾ Laxsjö (Jämtlands l.), 28,54, Ullared (Hallands l.), 27,66, Tämta (Elfsborgs län), 26,01, Våmhus (Kopparbergs l.), 25,37,

¹⁾ Antagen till 100 ggr bevillningens belopp.

²⁾ Bevillningen beräknad till $\frac{1}{10}$ af fyrktalet.

³⁾ En eller annan kommun med lika höga skatter som de 10 uppräknade kan jag möjligen hafva förbisett.

Kungsäter (Elfsborgs l.), 24,68, Elfsered (Elfsborgs län), 23,54, Klöfsjö (Jämtlands l.), 23,11, Fröjel (Gotlands l.), 21,97, Hvitsand (Värmlands l.), 21,77. Med inräknande af skatterna till stat och lands-ting, väghållningsbesväret m. m. uppgår hela skattebördan i en kommun som Öxabäck säkerligen till öfver 40, kanske närmare 50 % af den beskattningsbara inkomsten¹⁾. Men en dylik skattebörda öfverstiger, snart sagdt, allt hvad man i den vägen under fredstid sett i konstitutionella stater. Finansvetenskapen förklarar obetingadt, att med en så hög beskattning måste i längden ovillkorligen inträda högst menliga följder, svårighet att indrifva skatterna, skattebedrägerier, sjunkande egendomsvärden och utflyttning i massa af dem, som äga förmåga att betala skatt.

Hafva då dylika missförhållanden yppat sig i de öfverbeskattade svenska kommunerna? Innan man söker svar på denna fråga, måste först undersökas, om abnormt hög beskattning någon längre tid förekommit i dessa kommuner, eller om den först nyligen inträdt, då den ju kan vara öfvergående och tillfällig. Endast i förra fallet kan den för öfrigt väntas hafva lämnat tydliga spår efter sig i kommunernas ekonomiska och andra förhållanden. Det visar sig då, att af de uppräknade 10 kommunerna de 4, nämligen Öxabäck, Ullared, Klöfsjö och Hvitsand, 1890 voro relativt måttligt beskattade, i öfriga 6 kommuner voro skatterna redan då abnormt höga. Endast de sistnämnda kommunernas förhållanden skola här närmare undersökas. — I detta sammanhang torde äfven beröras frågan om, huruvida utvecklingen går i riktning mot utjämning eller stegring af missförhållandena. En bild, om också i förstoring, af utvecklingen i det hela, beträffande samtliga skatter, lämnar uttaxeringen af skatter efter fyrktalet. 1880 utgjorde antalet kommuner med abnormt höga skatter, mer än 100 öre pr fyrk för i mantal satt jord, 38; 1890 hade antalet ökats till 92 och 1899 till 189! Med häpnadsväckande snabbhet har sålunda ställningen förändrats i ogymsam riktning.

¹⁾ Vid dessa och andra dylika beräkningar har jag måst förutsätta, att vid bevillningstaxeringarna fastighetsvärde och inkomst upptagas till sina verkliga belopp. Emellertid tyder allt på, att taxeringen i regel är för låg, de beräknade skattekvoterna skulle sålunda vara högre än de verkliga.

Jag öfvergår så till frågan om öfverbeskattningens följder i de förut nämnda 6 kommunerna. Huruvida svårighet att indrifva skatterna eller försök att undandraga sig beskattning förekomma i större utsträckning i dessa kommuner än i andra, kan ej afgöras med ledning af förefintligt material, men är ju i och för sig ingalunda osannolikt. De ekonomiska förhållandena i allmänhet inom dessa kommuner belysas af här nedan sammanställda data.

	Folkmängd		Däraf				Taxeringsvärde för jordbruksfastighet ¹⁾ i tusental kr.		Inkomstbevilling i kr.	
	1890	1899	understöds- tagare	1890 1899	1890	1899	1890	1899	1890	1899
Laxsjö	936	1,071	21	36	915	1,035	190	245	168,3	106,8
Tämta	486	453	15	7	471	446	125	163	4,3	5,8
Våmhus	2,155	2,169	11	23	2,144	2,146	396	396	105,4	145,0
Kungsäter	818	770	42	64	776	706	222	225	57,1	65,4
Elfsered	567	579	19	9	548	570	89	104	4,8	56,4
Fröjel	591	584	8	14	583	570	310	326	68,5	44,8

Dessa siffror tyda ingalunda på ekonomisk tillbakagång, äfven med frånseende af de synnerligen gynnsamma siffrorna för Elfsered, i hvilken kommun en järnvägsanläggning tillkommer såsom en betydande faktor, motverkande följderna af den höga beskattningen. Sämst tyckas förhållandena hafva gestaltat sig i Kungsäter med dess starkt sjunkande folkmängdssiffra och ökade antal fattighjon; men föga bättre torde förhållandena i den delen gestalta sig i mången annan kommun, där man ej har den höga beskattningen att tillgripa som förklaringsgrund. Också i Kungsäter visar såväl taxeringsvärdet som inkomstbevillingen tillväxt. Dock vore förhastadt att af dessa gynnsamma siffror draga den slutsatsen, att skatter sådana som de i dessa kommuner utgående skulle kunna utan menlig påföljd bäras; dels äro ju siffrorna små, det behandlade antalet kommuner ringa, och dels är framför allt tidrymden 1890—99 väl kort för att medgifva säkra slutsatser.

¹⁾ Beräknadt till, i kr., 1000/6 af fyrktalet.

Att gå längre tillbaka i tiden vore emellertid utan betydelse, då den höga beskattningen i regel inträdd först vid slutet af 1880-talet.

Om sålunda också siffrorna ännu ingalunda vittna om något nödtillstånd inom de öfverbeskattade kommunerna, så måste dock ställningen betraktas såsom så pass allvarsam, att det är på hög tid att bereda dem understöd på ett eller annat sätt.

Af ej mindre vikt än skatternas tryck i de olika kommunerna är deras *belastning af de särskilda beskattningsföremålen*, jordbruksfastighet, annan fastighet och inkomst af kapital eller arbete. Härvid kan naturligtvis blifva fråga endast om fördelningen af de direkta skatterna och ej ens af samtliga dessa; de personella afgifterna måste lämnas åsido liksom äfven till största delen den på gränsen till de indirekta skatterna stående bevillingen »af särskilda förmåner och rättigheter», tidigare »bevilling enligt Art. III».

Enligt den stora Skatteregleringskommitténs beräkningar för året 1878 — hvilka visserligen ej fullt öfverensstämman med siffrorna i »Kapitalkonto till rikshufvudboken» och kommunalstatistiken, skiljaktigheterna äro dock mindre väsentliga — var belastningen af de särskilda beskattningsföremålen följande:

För hvarje 100 kr. taxeringsvärde ¹⁾ utgjorde skatterna, i öre:

	Till stat		Till kommuner		Summa	
	Af jordbruksfastighet ²⁾	Af annan fastighet	Af jordbruksfastighet ²⁾	Af annan fastighet	Af jordbruksfastighet	Af annan fastighet
Landsbygd	51	5	82	31	133	36
Städer	9	6	43	39	52	45
Riket	51	6	81	37	131	43

¹⁾ Taxeringsvärdet af jordbruksfastigheten har härvid ökats med det efter 5% kapitaliserade värdet af grundskatter samt rustning och rotering.

²⁾ För landsbygden »i jordeboken upptagen fastighet», hvilket ej är alldeles detsamma som »jordbruksfastighet».

³⁾ Vaghållningsbesväret har härvid beräknats till endast 6 mill. kr. i stället för af Skatteregleringskommittén antagna 7,215,322 kr. (Jfr min föregående uppsats i denna tidskrift).

För hvarje 100 kr. uppskattad inkomst af kapital eller arbete utgjorde skatterna, i öre:

	Till stat	Till kommuner	Summa
Landsbygd	70	303	373
Städer	92	330	422
Riket	84	321	405

Beräknar man afkastningen af fastighet till 5 % af taxeringsvärdet, finner man, att i hela riket utgjorde skatterna till staten 10,2 % af inkomst af jordbruksfastighet, 1,2 % af inkomst af annan fastighet och 0,8 % af inkomst af kapital eller arbete; skatterna till kommunerna utgjorde resp. 16,2, 7,4 och 3,2 %; samtliga skatter resp. 26,2, 8,6 och 4,0 % af inkomsten.

Sedan 1878 har emellertid, som bekant, jordbruksfastighetens skattebörda minskats i hög grad. Huru stor denna minskning är i det hela, kan dock ej med siffror visas; en fördelning af de nuvarande kommunalskatterna efter olika beskattningsföremål skulle nämligen blifva allt för osäker med det material, som finnes att tillgå. Beträffande utskylderna inom primärkommunerna har visserligen en dylik fördelning utförts för 1897 af kommunalskatte-kommittén, men i dess summor ingå ej väghållningsbesvär, landstingsskatt m. m. Däremot är det ju lätt att på så sätt fördela skatterna till staten. Det visar sig då, att de å jordbruksfastigheten hvilande skatterna och besvärerna, som 1878 uppgingo till 51 öre för 100 kr. taxeringsvärde, 1900 hade sjunkit till ej fullt 16 öre för samma beskattningsenhet. Skatterna till staten af jordbruksfastighet komma att efter grundskatternas och indelningsverkets afskrifning vara endast obetydligt högre än de af öfriga beskattningsföremål.

Vid bedömande af beskattningens höjd i ett land är naturligtvis en jämförelse med förhållandena i andra länder af ej ringa betydelse. Allt för mycket får man dock ej vänta sig af en dylik. Till en del måste man nämligen räkna med inkommensurabla storheter, jämföra sådant som egentligen knappt är jämförligt.

Omfånget af den allmänna förvaltningen är ju långt ifrån det samma öfverallt. Mången förvaltningsgren, som i de mera framskridna länderna är af största betydelse, saknas eller är åtminstone af underordnad vikt i mindre utvecklade. Men äfven stater på samma kulturnivå visa betydande olikheter. Så t. ex. bestridas mångenstädes kyrkans utgifter af dennas egna medel och förekomma sålunda ej i vare sig statens eller kommunernas räkenskaper. Också fattigvården är i åtskilliga katolska länder en kyrkans, ej en det borgerliga samhällets angelägenhet. Ett annat hinder för en rättvis jämförelse ligger i förekomsten af naturaprestationer, allmänna besvär. Särskildt är det kommunerna i mindre utvecklade länder, som på detta sätt sörja för sina behof; men äfven till staten utgöres allestädes i Europa, utom i England, ett dylikt besvär, den personliga värnplikten. Den sistnämnda kan ju ej gärna värdesättas i penningar, och äfven öfriga besvär kunna endast undantagsvis tagas i betraktande. Vid bedömandet af de här nedan anförda siffrorna måste naturligtvis hänsyn tagas till nu omnämnda förhållanden.

För att finna ett lands totala skattebördå måste man sammanräkna stats- och kommunalskatterna. Tyvärr saknas uppgift rörande de sistnämnda i åtskilliga stater, och, där de finnas, äro de ofta af tämligen gammalt datum eller eljest mindre användbara. En jämförelse mellan ett större antal stater låter sig därför utföra endast i fråga om skatterna till staten. Vid en dylik jämförelse får man emellertid taga i betraktande, att förhållandet mellan statens och kommunernas förvaltning ej är detsamma i alla länder; hvad som i den ena staten tillhör kommunernas förvaltning, kan i den andra tillhöra statens egen och omvändt. Från storleken af skatterna till staten får man därför ej utan vidare sluta till storleken af skatterna i deras helhet.

I följande redogörelse för skatterna till staten i de viktigare europeiska länderna äro beloppen, där ej annat uttryckligen påpekas, upptagna brutto enligt budget för året 1900 eller finansåret 1900/01 ¹⁾.

¹⁾ Såsom källor hafva hufvudsakligen användts *Almanach de Gotha* och *The statesman's yearbook* för 1901 jämte resp. länders statistiska årsböcker.

I Norge utgjorde skatterna enligt räkenskaperna för 1898/99 54,208,255 kr. Den direkta inkomstskatten uppgick till 5,044,127 kr. Af de indirekta skatterna, tillsamman 49,164,128 kr., utgjordes den ojämförligt största delen af konsumtionsskatter, däraf tull 37,421,504 kr., brännvinsafgift 4,073,920 kr., maltafgift 4,100,827 kr. Öfriga mera betydande poster voro: stämpelpappersafgift 1,478,576 kr., departements- och domstolssportler 1,143,510 kr. samt arfsskatt 661,112 kr.

Skatterna i Danmark belöpte sig till 62,359,130 kr. enligt räkenskaperna för 1899/1900. Häraf voro direkta 10,788,631 kr. indirekta 51,570,499 kr. Frånsedt den obetydliga rangskatten, 58,887 kr. (netto), drabba de direkta skatterna uteslutande den fasta egendomen; en allmän förmögenhets- och inkomstskatt till staten förekommer ej i Danmark. Grundskatterna utgjorde 6,930,473 kr., tionden dock ej inräknad, då denna i Danmark ej är att betrakta som en verklig skatt¹⁾. Byggnadsskatten uppgick till 3,799,271 kr. Af de indirekta skatterna är tullen den betydligaste, 31,637,983 kr. Öfriga större skattetitlar äro: stämpelpappersafgift, 3,790,798 kr., arfsskatt, 1,059,494 kr., afgift vid öfverlåtelse af fast egendom, 1,034,487 kr., domstolssportler, 2,200,473 kr., hvitbetssockeraccis, 1,646,605 kr., brännvinstillverkningsafgift 3,163,049 kr. samt ölskatt, 6,121,713 kr. I ofvan uppförda totala summa af de indirekta skatterna har inräknats brännvinsförsäljningsafgiften, 154,254 kr., hvilken, eget nog, i Danmark officiellt ej betraktas såsom skatt, utan upptages bland «diverse inkomster».

I Finland beräknas skatterna till 42,310,115 finska mark, hvaraf direkta 5,953,115 m., indirekta 36,357,000 m. De direkta skatterna omfatta grundskatter, 3,448,115 m., näringskatter, 430,000 m., och personell skatt, 2,075,000 m. Af de indirekta skatterna äro viktigast: tullmedel, 26,650,000 m., brännvinsbränningskatt 6,460,000 m., bevilling för maltdrycker, 900,000 m., samt stämpelpappersbevilling 1,700,000 m.

Skatterna i Storbritannien och Irland utgjorde enligt räkenskaperna för finansåret 1899/1900 111,032,232 pd st., hvaraf direkta 22,439,830, indirekta 88,592,402 pd st. De direkta skat-

¹⁾ FALBE HANSEN, *Finansvidenskab*, I: s. 268.

terna utgöras af grund- och byggnadsskatt, 2,554,632 samt inkomstskatt 19,885,198 pd st. Tullen uppgår till 23,705,203 pd st., hvaraf på tobak 11,167,126, på spirituosa 5,154,622, på té 4,636,979 och på vin 1,741,843 pd st. Accismedlen utgöra 37,829,763 pd st., hvaraf accissen på spirituosa 20,853,067 och på malt 12,539,143 pd st. Återstående indirekta skatter utgöras af stämpelpappersafgifter, 27,057,436 pd st. Två tredjedelar häraf eller 18,547,223 pd st. komma på arfsskatten.

I Nederländerna uppgå de direkta skatterna till 34,017,705 floriner, häri inräknad den obetydliga afgiften af grufvorna, hvilken officiellt ej uppföres bland skatterna. I denna summa ingår grundskatt med 12,635,000 fl., personell skatt med 8,600,000 fl. och inkomstskatt med 12,775,000 fl. De indirekta skatterna utgöra 77,422,250 fl., hvaraf accis på spirituosa 26,100,000 fl., andra acciser 21,340,000 fl., stämpelpapper, registreringsafgifter och arfsskatt 21,065,000 fl.; tullmedlen uppgå till endast 8,917,250 fl. Tillsamman uppgå de direkta och indirekta skatterna till 111,439,955 fl.

I Belgien uppgå de direkta skatterna till 56,135,000 francs, hvaraf grundskatt, 25,900,000 fr., personell skatt; 20,935,000 fr., näringskatt, 8,300,000 fr., och skatt af grufvorna, 1,000,000 fr. De indirekta skatterna äro i budgeten uppförda med 153,832,784 fr., om man nämligen fränser justeringsafgifter och böter, som officiellt hänföras hit. I denna summa ingå registreringsafgifter, 26,800,000 fr., arfsskatt, 19,220,000 fr., och stämpelpappersafgift, 7,700,000 fr.; återstoden, 100,121,784 fr., utgöres af konsumtions-skatter (tull och accis). I verkligheten uppgå dock de sistnämnda till betydligt högre belöpp. En del af dem är nämligen anslagen till kommunernas understöd utan att vara uppförd på budgeten, ungefär såsom i Sverige brännvinsförsäljningsafgiften. Sålunda utgör totala beloppet af tullmedlen 47,000,000 fr., af accisen (?) på utländska viner 6,512,000 fr., accisen på inhemskt brännvin 50,000,000 fr., på öl och ättika 19,620,000 fr., på socker 6,300,000 fr., hvartill komma acciserna på margarin, 500,000 fr., och tobak, 1,750,000 fr., hvilka ej tyckas vara föremål för dylik delning. Samtliga konsumtionsskatter uppgå sålunda till 131,682,000 fr. och samtliga indirekta skatter till 185,402,000 fr. Med inräk-

nande af de direkta skatterna, 56,135,000 fr., stiger summan af skatterna till 241,537,000 fr.

I Preussen utgöra de direkta skatterna 198,354,600 riksmark, de indirekta 83,307,000 m., tillsammans 281,661,600 m. Härtill kommer så den på Preussen belöpande andelen af skatterna till Tyska Riket. De för Rikets räkning i samtliga tyska stater uppburna skatterna — alla indirekta — uppgå till 826,043,000 m., hvaraf tull 473,220,000 m., accis på tobak 12,143,000 m., på socker 102,009,000 m., på salt 47,810,000 m., på brännvin 124,301,000 m. samt stämpelpappersavgift 66,483,000 m. Fördelas dessa skatter på de särskilda staterna i förhållande till deras folkänängd, skulle på Preussen komma 61 % af det hela eller 503,886,230 m. Dessutom ingår till rikskassan ölskatten från alla stater utom Bäjern, Würtemberg, Baden och Elsass-Lothringen; dess belopp utgör 30,165,000 m. Preussens andel häraf kan beräknas till 78 % eller 23,528,700 m. Sammanräknade uppgå sålunda skatterna i Preussen till 809,076,530 m., hvaraf direkta 198,354,600 m., indirekta 610,721,930 m.

För Bäjern anslås skatterna till 108,728,450 m., hvaraf direkta 36,689,000 m., indirekta 72,039,450 m. I dessa summor äro ej inräknade de officiellt såsom skatter uppförda tvenne posterna, bötesmedel och ersättning från rikskassan för uppbörderna af tullen. Största delen af de indirekta skatterna utgöres af ölskatt, uppgående till det ansenliga beloppet af 43,085,400 m.; för hela Tyska Riket utom Bäjern, Würtemberg, Baden och Elsass-Lothringen utgör ölskatten, som ofvan nämnts, endast 30,165,000 m. Af öfriga skatter till Riket kunna 11 % eller 90,864,730 m. anses belasta Bäjern, hvars hela skattebörda sålunda skulle stiga till 199,593,180 m.; de indirekta skatterna uppgå till 162,904,180 m. — Öfriga tyska stater torde kunna förbigås.

Beträffande Österrike—Ungern måste skatterna behandlas öfver ett för båda rikshalfvorna. Då nämligen tullfrihet råder dem emellan, komma de på budgeterna uppförda beloppen för konsumtionsskatterna att endast angifva de inom resp. länder uppburna summorna, icke de belopp, hvarmed de belasta de skattdragande. Så t. ex. anslås tullen i Österrike till 114,643,800

österrikiska kronor, i Ungern till endast 906,775 kr. Tydligt bäres en betydlig del af den österrikiska tullen af Ungerns invånare. — Vid beräkningen af skatterna måste från de officiellt uppgifna beloppen frånräknas inkomsterna af statslotterierna samt af justeringsavgifter, dessutom driftkostnaderna för monopolen. I fråga om sistnämnda post får dock anmärkas, att jag saknat uppgift öfver dess storlek i Ungern, jag har därför måst beräkna monopolens driftkostnader i Ungern till samma procent af bruttointkomsterna som i Österrike. Beräknade på detta sätt, belöpa sig samtliga skatter i Österrike—Ungern till 1,539,589,083 österrikiska kronor, hvaraf i Österrike uppbäras 998,847,400 kr., i Ungern 540,741,683 kr. De direkta skatterna utgöra 474,666,200 kr. (Österrike 267,429,200 kr., Ungern 207,237,000 kr.). Härvid hafva i Ungern till de direkta skatterna hänförs anståndsrentor, influtna restantier o. d. De indirekta skatterna uppgå till 1,064,922,883 kr. (Österrike 731,418,200 kr., Ungern 333,504,683 kr.). Häraf utgör tullen 115,550,575 kr., öfriga konsumtionsskatter 458,326,000 kr., hvaraf på öl 83,453,000 kr., på brännvin 127,940,000 kr., på vin och must 26,450,000 kr., på boskap 22,040,000 kr., på socker 121,000,000 kr. Nettoinkomsten af saltmonopolet utgör 61,051,654 kr., af tobaksmonopolet 196,556,260 kr.; stämpelpappers- och domstolsavgifter uppgå sammanlagt till 228,780,600 kr.

Schweiz måste förbigås, då jag saknat tillgång till de särskilda kantonernas räkenskaper.

I Frankrike beräknas officiellt de direkta skatterna till 515,721,313 francs. I denna summa ingå emellertid ett par poster, som rätteligen ej höra hit: justeringsavgiften för mått och vikter samt avgifter för apoteksvisitationer m. m. få väl öfver hufvud ej räknas som skatter, och skatterna på hästar och vagnar samt på sällskapliga sammanslutningar, biljarder, velocipeder m. m. äro att hänföra till de indirekta skatterna, om de också i finanstekniskt afseende äro organiserade såsom direkta skatter¹⁾. Däremot måste till de direkta skatterna hänföras den officiellt bland de indirekta uppförda avgiften för

¹⁾ WAGNER, *Finanzwissenschaft*, III: s. 776.

inkomst af «rörliga värden» (värdepapper)¹⁾. De direkta skatterna uppgå därför i verkligheten till 558,428,434 fr. De viktigaste posterna äro: grundskatt, 185,842,339 fr., «personell och mobiliarskatt», 96,821,864 fr., dörr- och fönsterskatt, 62,005,143 fr., näringskatt (*patentes*), 132,206,471 fr., samt afgift för inkomst af värdepapper, 70,647,500 fr. De indirekta skatterna utgöra med ofvannämnda korrekationer 2,033,088,432 fr. Häri ingå såsom de förnämsta posterna registreringsafgifter, 533,085,001 fr., stämpelpappersafgift, 184,536,201 fr., tull, 445,148,850 fr., accis på drycker, 508,128,000 fr., på salt, 11,219,000 fr., skatt på socker (tull och accis), 182,982,500 fr., prisförhöjning på snälltågsbiljetter, 63,741,000 fr., skatt på hästar och vagnar, 12,929,480 fr. Dessutom måste till de indirekta skatterna hänföras inkomsten af statsmonopolen på tändstickor, tobak och krut. Bruttoinkomsten af dessa utgör 448,851,000 fr. Härifrån afgå monopolens driftkostnader, 84,604,933 fr., återstående 364,246,067 fr. äro att tillägga de indirekta skatterna, som då stiga till 2,397,334,499 fr. Läggas härtill de direkta skatterna, 558,428,434 fr., blir summan af samtliga skatter 2,955,762,933 fr.

I Italien utgöra samtliga skatter — med afräknande af lotteriinkomsterna och monopolens driftkostnader — 1,268,926,589 lire. De direkta skatterna uppgå till 479,276,500 l., hvaraf grundskatt 103,380,000 l., byggnadsskatt 89,400,000 l. och inkomstskatt 286,496,500 l. De indirekta skatterna anslås till sammanlagdt 789,650,089 l. De viktigaste posterna äro: arfsskatt, 37,000,000 l., registreringsafgifter, 61,500,000 l., stämpelpappersafgift, 67,900,000 l., afgift för bankers och handelsbolags förrättningar, 12,000,000 l., järnvägsskatt, 21,030,000 l., tull, 232,000,000 l., accis, 111,965,000 l.; bruttoinkomsten af tobaksmonopolet utgör 197,000,000 l., af saltmonopolet 74,500,000 l., tillsamman 271,500,000 l.; båda monopolens driftkostnader uppgå till 47,619,911 l., nettobehållningen utgör sålunda 223,880,089 l.

Spanien måste utelämnas, då jag saknat uppgift rörande monopolens driftkostnader.

För Portugal beräknas samtliga skatter till 43,148,120 milreïs, hvaraf direkta 13,348,070 m., indirekta 29,800,050 m.

¹⁾ WAGNER, a. a., III: s. 498.

I Ryssland utgjorde skatterna enligt räkenskaperna för 1899 886,599,000 rubel; häraf voro direkta 121,346,000 r., indirekta 765,253,000 r. De direkta skatterna voro: grundskatt och personella afgifter, 43,543,000 r., afgift för handelslicenser, 61,073,000 r., och inkomstskatt (5 % af inkomst från kapital), 16,730,000 r. Af de indirekta skatterna voro de betydligaste: tull 219,276,000 r., skatt på starka drycker, 310,297,000 r., på tobak 38,893,000 r., på socker 67,523,000 r., på nafta och tändstickor 33,009,000 r., stämpelpappersavgift 39,322,000 r. samt arfsskatt 30,391,000 r. Till den ofvan uppgifna summan af de indirekta skatterna bör ytterligare läggas inkomsten af brännvinsmonopolet. Brutto utgjorde denna 110,756,000 r., härifrån får så dragas reella värdet af försåldt brännvin, motsvarande monopolets driftkostnader, 76,239,000 r.; återstående 34,517,000 r. äro att tillägga de indirekta skatterna, som härigenom stiga till 799,770,000 r. Samtliga skatter utgöra då 921,116,000 r.

För Rumänien, Serbien och Grekland kan jag ej uppgifva några siffror, då jag saknat uppgift angående monopolens driftkostnader.

I Bulgarien uppgå skatterna till 70,372,147 lei; de direkta utgöra 35,294,900 l., de indirekta 35,077,247 l.

Turkiet måste förbigås på grund af sitt otillfredsställande räkenskapsväsende.

För att möjliggöra jämförelse de olika länderna emellan hafva skatterna i de utom-skandinaviska staterna här nedan evalverats till kronor efter följande kurser: 1 pund st. = 18,16 kr.; 1 franc = 1 finsk mark = 1 lire = 1 leü = 0,72 kr.; 1 riksmark = 0,89 kr.; 1 florin (nederl.) = 1,50 kr.; 1 krona (österr.) = 0,75 kr.; 1 rubel = 1,92 kr.; 1 milreis = 3,24 kr.

Skatter till staten, i millioner kronor.

	Direkta	Indirekta	Summa
Frankrike	402,0	1726,1	2128,1
Storbritannien och Irland	407,5	1608,8	2016,3
Ryssland	233,0	1535,6	1768,5
Österrike-Ungern	356,0	798,7	1154,7

	Direkta	Indirekta	Summa
Italien	345,1	568,5	913,6
Preussen	176,5	543,6	720,1
Bäjern	32,6	145,0	177,6
Belgien	40,4	133,5	173,9
Nederländerna	51,0	116,1	167,1
Portugal	43,2	96,6	139,8
Sverige	11,9	107,1	119,0
Danmark	10,8	51,6	62,4
Norge	5,0	49,2	54,2
Bulgarien	25,4	25,3	50,7
Finland	4,3	26,2	30,5

Af samtliga skatter utgöra de direkta, i procent: i Bulgarien 50, Italien 38, Österrike—Ungern och Portugal 31, Nederländerna 30, Preussen 25, Belgien 23, Storbritannien och Irland 20, Frankrike 19, Bäjern 18, Danmark 17, Finland 14, Ryssland 13, Sverige 10, Norge 9. Denna ordningsföljd mellan staterna torde vara ganska oväntad. Vanligen anser man den indirekta beskattningen erbjuda större möjligheter, där det gäller att nyttja folkets skatteförmåga till dess yttersta gräns. Här ser man emellertid Italien, ett land, där denna gräns säkerligen är i det närmaste uppnådd, intaga det näst främsta rummet på listan. Också det land, som står först på listan, Bulgarien, och de som följa närmast efter Italien, Österrike—Ungern och Portugal, utmärka sig, som bekant, ingalunda genom synnerligen lysande finanser. Att ordningsföljden mellan staterna delvis blir en annan, liksom öfver hufvud de direkta skatternas procentsats högre, om hänsyn tages jämväl till kommunalskatterna, skall längre fram påvisas.

Af större intresse än skatternas absoluta storlek, hvarför nu redogjorts, är en beräkning af deras storlek i förhållande till folkmängden. För en dylik bör medelfolkmängden under resp. år läggas till grund; där uppgift angående denna saknas, såsom vanligen är fallet, måste den beräknas med ledning af folkökningen under sistförflutna period, för hvilken uppgift härom föreligger. För de länder, i hvilka finansåret ej sammanfaller med kalenderåret, har medelfolkmängden under finansåret i allmänhet antagits lika med folkmängden vid det kalenderårs slut,

under hvilket finansåret begynte. Koloniernas folkmängd har naturligtvis ej medtagits, för Ryssland likväl dess asiatiska besittningars, men däremot ej Finlands. På så sätt hafva följande värden på skattekvoterna pr invånare erhållit.

Skatter till staten, i kronor pr invånare.

Frankrike	55	Österrike-Ungern	25
Storbritann. o. Irland	50	Portugal	25
Nederländerna	33	Sverige	23
Bäjern	29	Preussen	21
Italien	29	Bulgarien	20
Danmark	26	Ryssland	13
Norge	26	Finland	11
Belgien	26		

I och för sig äro dock dessa siffror ej så synnerligen upplysande, då ju äfven *kommunalskatterna* måste tagas i betraktande vid en uppskattning af skattebördan. Såsom förut nämnts, har jag emellertid ej ägt tillgång till säkra uppgifter rörande kommunalskatterna för mer än ett fåtal länder.

I Norge utgjorde 1897 herredsskatterna 9,137,641 kr., hvaraf direkta 8,844,140 kr., indirekta 293,501 kr.; amtsskatten uppgick till 2,753,905 kr. (direkt); skatterna till städerna utgjorde 13,298,781 kr., hvaraf direkta 12,364,800 kr., indirekta 933,981 kr. Härtill komma vidare skolkretsarnes särskilda afgifter, 189,441 kr., samt verks och bruks bidrag till fattig- och skolväsendet, 206,443 kr. Tillsamman stego sålunda de norska kommunalskatterna till 25,586,211 kr., hvaraf direkta voro 24,358,729 kr., indirekta 1,227,482 kr. — I Danmark utgjorde kommunalskatterna 1898 (för amtskommunerna finansåret 1898/99): i Köpenhamn 8,391,260 kr., hvaraf direkta 7,435,086 kr., indirekta 956,174 kr. (härvid har den till staten utgående «ligningsskatten» frånräknats); i öfriga städer samt handelsplatserna 7,605,146 kr., direkta 6,958,841 kr., indirekta 646,305 kr.; i sognekommunerna 13,676,653 kr., direkta 13,151,847 kr. (hvaraf i naturaprestationer 632,313 kr.), indirekta 524,806 kr.; i amtskommunerna 5,224, 669 kr. (direkta). Sammanlagdt uppgingo kommunalskatterna till 34,897,728 kr., hvaraf de

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIFVEN AF

PONTUS E. FAHLBECK

TREDJE BANDET

4 ÅRG. 1901

LUND
STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

LUND 1901
E. MALMSTRÖMS BOKTRYCKERI.

Innehåll.

Uppsatser.

	Sid.
CLASON, S., Studier i 1600-talets svenska statsrätt. Johannes Loccenius och hans lära om rikets »fundamentallagar»	109, 176
FAHLBECK, P. E., Härordningsförslaget	69
— —, Grunddragen af Sveriges författning	205
— —, De civila målen. Ett stycke rättsstatistik	261
— —, Sammansatta stater och deras utveckling	269
FLODSTRÖM, I., Projet de bureau statistique international	54
FREDERIKSEN, N. C., Om Förenta Staternas penningomsättning med Europa och inom landet själf, med särskild hänsyn till bankernas sedelutgifning	155
— —, De amerikanske Trusts	283
HAMILTON, M., Ett par synpunkter vid lagstiftning för en centralbank	245
KALLENBERG, E., Om tjänsteförslag	7
— —, Förslag till en universitetsreform i Norge	91
REUTERSKIÖLD, C. A., Oscar Alin	1
WIDELL, L., Är brottsligheten i tillväxt bland Sveriges folk?	48
— —, Några siffror rörande beskattningen i Sverige	129, 308
— —, Erfordras Konungens sanktion vid Riksdagens beslut om fastställande af grunderna för förvaltningen af statens domäner?	303

Strödda meddelanden.

Stats- eller privatbanesystem	67
Den schweiziska turiststatistiken	68
Den gula frågan	141
De europeiska nationaliteternas tillväxt på trehundra år	144
Rysslands kostnader för sin ostasiatiska besittning.	146
Referendum i Förenta Staterna	147
De engelska kolgrufvornas uttömning	149
En internationell förening för arbetareskyddslagstiftning	198
Rysslands omdaning	203
Läkarnes antal i Europas stater	268
Internationale Vereinigung für gesetzlichen Arbeiterschutz	268
Den åttonde internationella statistiska kongressen i Budapest	328
Utländska värdepapper i fransk ägo	331
Rysslands folkmängd	332

Administrativ praxis.

1. Angående kommunalstämmans befogenhet i fråga om vägmål . . . 151
2. Afsöndring får ej äga rum i ett sammanhang från hemmansdelar skilda från hvarandra genom laga skifte 152
3. Ingen kan mot sitt bestridande åläggas att vara fjärdingsman. Besvärsmål angående fjärdingsmansbestyret fullföljas direkt hos K. M:t 153

direkta utgjorde 32,770,443 kr., de indirekta 2,127,285 kr. — I Finland utgjorde kommunalskatterna 1899: i städerna 7,908,949 m., hvaraf direkta 4,380,487 m., indirekta 3,528,462 m., i landskommunerna 4,993,698 m. (direkta); tillsammans 12,902,647 m., hvaraf direkta 9,374,185 m., indirekta 3,528,462 m. — I Storbritannien och Irland uppgifvas officiellt kommunalskatterna för 1897/98 till 64,017,058 pd. st., hvaraf direkta 56,684,692, indirekta 7,332,366 pd. st. Emellertid ingå bland de direkta skatterna, eget nog, inkomster af gas-, vatten- och elektricitetsverk. För England och Skottland finnes särskild uppgift öfver deras belopp, för Irland har jag, visserligen tämligen godtyckligt, uppskattat dem till $\frac{1}{10}$ af hela summan direkta skatter. Härmed sjunker beloppet af de direkta skatterna till omkr. 45,5 mill. pd. st. och beloppet af samtliga skatter till 52,8 mill. pd. st. — I Nederländerna utgjorde kommunalskatterna 1899: till provinserna 2,876,000 fl. (direkta); till kommunerna 23,800,726 fl., hvaraf direkta 22,818,000 fl., indirekta 982,726 fl.; tillsammans sålunda 26,676,726 fl., hvaraf direkta 25,694,000 fl., indirekta 982,726 fl. — I Frankrike utgjorde kommunalskatterna 1898: till departementen 183,966,286 fr. (direkta); till kommunerna 585,993,693 fr., hvaraf direkta 252,798,787, indirekta 333,194,906 fr.; tillsammans 769,959,979 fr., hvaraf direkta 436,765,073, indirekta 333,194,906 fr. Håri äro inräknade bidragen till vägväsendet, beräknade till 60 mill. fr. ¹⁾ — I Italien utgjorde kommunalskatterna 1897: till provinserna 86,673,258 l., hvaraf direkta 86,463,088 l., indirekta 210,170 l.; till kommunerna 351,087,610 l., hvaraf direkta 170,360,544 l., indirekta 180,727,066 l.; tillsammans 437,760,868 l., hvaraf direkta 256,823,632 l., indirekta 180,937,236 l.

Vid reduktion af främmande myntslag till kronor erhållas följande summor för kommunalskatterna.

Skatter till kommunerna, i millioner kronor.

	Direkta.	Indirekta.	Summa.
Storbritannien och Irland	958,8	133,1	1,091,9
Frankrike	314,5	239,9	554,4
Italien	184,9	130,3	315,2

¹⁾ WAGNER, *Finanzwissenschaft*, Ergänzt.-h.: s. 141.

	Direkta	Indirekta	Summa
Sverige	48,6	—	48,6
Nederländerna	38,5	1,5	40,0
Danmark	32,8	2,1	34,9
Norge	24,4	1,2	25,6
Finland	6,8	2,5	9,3

I kronor pr invånare utgjorde kommunalskatterna i Storbritannien och Irland 27, Danmark 15, Frankrike 14, Norge 11, Italien 10, Sverige 10 (9,6), Nederländerna 8, Finland 4.

Sammanräknas kommunalskatterna med skatterna till staten, erhållas följande summor. ¹⁾

Samtliga skatter, i millioner kronor.

Storbritannien och Irland	1,366,3	1,741,9	3,108,2
Frankrike	716,5	1,966,0	2,682,5
Italien	530,0	698,8	1,228,8
Nederländerna	89,5	117,6	207,1
Sverige	60,5	107,1	167,6
Danmark	43,6	53,7	97,3
Norge	29,4	50,4	79,8
Finland	11,1	11,1	39,8

I procent af samtliga skatter utgöra de direkta: i Danmark 45, Storbritannien och Irland, Italien och Nederländerna 43, Norge 37, Sverige 36, Finland 28, Frankrike 26 %. Staternas ordningsföljd blir sålunda nu en helt annan, än då hänsyn togs endast till skatterna till staten. Sverige och Norge, som i så fall intaga de sista rummen, rycka nu upp i jämbredd med öfriga stater eller stanna åtminstone ej långt tillbaka. Talet om, att de indirekta skatterna skulle i Sverige utgöra en allt för stor del af hela skattebördan, är därför föga befogadt och blir det ännu mindre efter genomförandet af de föreslagna förändringarna i afseende på allmänna bevillningen. Ty naturligtvis får man vid afgörande af frågan om direkt eller indirekt skatt, alldeles icke

¹⁾ Man kunde möjligen sätta i fråga det berättigade i en sådan sammanräkning, då uppgifterna till en del afse olika år. De härigenom uppkommande eventuella felen äro dock säkerligen af ringa betydelse.

döma efter förhållandet i fråga om skatterna till staten, utan äfven kommunalskatterna måste härvid tagas med i beräkningen.

Samtliga skatter, i kronor pr invånare.

Storbritannien och Irland	77	Italien	39
Frankrike	69	Norge	37
Nederländerna	41	Sverige	33
Danmark	41	Finland	15

Skillnaden mellan å ena sidan Storbritannien och Irland, å andra sidan Finland är utomordentlig. Säkerligen beteckna också dessa stater ytterpunkterna i fråga om beskattningen. Frånsedt duodesländer, sådana som Lichtenstein och Monaco, torde ingen europeisk stat hafva att uppvisa en lägre skattekvot pr invånare än Finland, liksom med visshet ingen en större än Storbritannien. Att från dessa siffror sluta till det verkliga skattetrycket i de olika länderna vore dock obefogadt. Förmögenheten och inkomsten äro ju så helt olika. Så t. ex. är skattekvoten pr inv. i Nederländerna lika stor som eller något större än skattekvoterna i Danmark, Italien, Norge och Sverige; kunde man taga hänsyn till förmögenheten, skulle det emellertid säkerligen visa sig, att de sistnämnda länderna äro långt hårdare beskattade än Nederländerna. Hvad särskildt Sverige beträffar, så torde man tyvärr knappast kunna med en utmärkt dansk nationalekonom räkna detta bland de lägst beskattade staterna, men så anslår denne också samtliga skatter i Sverige till endast 18 kr. pr inv.¹⁾ Otvifvelaktigt får Sverige anses såsom ett ganska starkt beskattadt land, om det också ej hör till de hårdast beskattade. Norge har i hvarje fall försteget. Att skatterna det oaktadt — med undantag för vissa öfverbeskattade kommuner — ej kännas så synnerligen tryckande, talar ovillkorligen till vårt beskattningssystems fördel, liksom det visar, att den ekonomiska härkraften i vårt land är större än man i allmänhet föreställer sig.

¹⁾ FALBE HANSEN, *Finansvidenskab*, I: s. 152. Öfver hufvud äro de på detta ställe meddelade siffrorna betydligt lägre än de af mig uträknade. Emellertid äro mina siffror med säkerhet ej för höga, snarare skulle de kunna vara något lägre än de verkliga.

Strödda meddelanden.

Den åttonde internationella statistiska kongressen i Budapest. Under dagarne 29 sept.—4 okt. detta år höll det internationella statistiska institutet, *l'Institut international de statistique*, sin åttonde session i Ungarns vackra hufvudstad, Budapest. Ett ej ringa antal medlemmar och inbjudne hade infunnit sig. Så godt som alla europeiska länder voro representerade, men isynnerhet Frankrike, Ryssland och Tyskland. De tre skandinaviska länderna hade hvar sin representant. Mötets president var den vid senaste kongressen i Kristiania 1899 till president för Institutet valde von Inama Sternegg, den bekante chefen för Österrikes statistiska byrå, en lika utmärkt vetenskapsman som älskvärd och vinnande personlighet. Vice presidenter voro fransmannen Levasseur, tysken Lexis och ryssen Troinitsky — allt berömda personer och namn inom den vetenskapliga och statistiska världen. För öfrigt hade infunnit sig de fleste storheterna på statistikens område, den gamle Bodio, von Mayr, Blenck, Mayet, Jacques Bertillon, Turquan, Fernand Faure m. fl. Körösy, Budapests bekante statistiker, befann sig på platsen.

Mötets förhandlingar voro både många och långa samt omfattade en massa olikartade ting på statistikens flesta områden. Efterföljande förteckning öfver de inom de olika sektionerna hållna föredragen gifver den bästa föreställningen om dess arbeten.

Sektion för demografi:

Von Mayr (Tyskland): Die Ziele des Ausbau's der Auswanderungs-Statistik.

Thirring (Ungarn): Plan einer internationalen Statistik der Wanderungen, sowie Bemerkungen über den Begriff und das Wesen der Wanderungen.

De Chyser (Ungarn): Statistique des aliénés.

Hjelt (Finland): Remarques critiques sur la longévité en Finlande.

Bertillon (Frankrike): Propositions relatives à l'uniformité à apporter dans l'établissement des graphiques.

Körösy (Ungarn): Weitere Beiträge zur Statistik der menschlichen Fruchtbarkeit.

Turquan (Frankrike): L'annuaire international de statistique.

Verrijn-Stuart (Nederländerna): Natalité, mortinatalité et la mortalité enfantine selon le degré d'aisance dans quelques villes et dans un nombre de communes rurales dans les Pays-Bas.

Ráth (Ungarn): Sur la méthode la plus simple de mesurer la fécondité des mariages.

Sektion för ekonomisk statistik:

De Körösy (Ungarn): Statistique des sociétés anonymes.

Neymarck (Frankrike): Exposé de la question sur la statistique internationale des bilans des sociétés de crédit.

Juglar (Frankrike): Les signes caractéristiques de l'état économique, social et moral des sociétés humaines, à une époque déterminée dans les divers pays.

Fellner (Ungarn): Evaluation de la richesse nationale.

Levasseur: Sur les procédés de la statistique agricole.

Mandello (Ungarn): Sur la méthode de la statistique des salaires agricoles.

Olanesco (Ruménien): Statistique des dettes hypothécaires.

Bedö (Ungarn): Statistique forestière internationale.

Rasp (Tyskland): Zur Frage einer internationalen Berufssparcassen-Statistik.

E. Levasseur (Frankrike): Projet de Statistique internationale des caisses d'épargne, présenté par M. Emile Levasseur au nom de M. Rostand.

De Vargha (Ungarn): Considérations générales sur la statistique du commerce extérieur.

De Hegyeshalmy (Ungarn): De la méthode suivie pour l'enquête statistique faite en Hongrie en 1889 sur la production industrielle.

Szterényi (Ungarn): Des moyens de la politique industrielle en Hongrie et ses résultats.

Waxweiler (Belgien): Le recensement industriel belge du 31 octobre 1896. Quelques conclusions de technique statistique.

Sektion judicial och administrativ statistik:

Vacher (Frankrike): Projets de résolutions sur l'organisation d'une statistique internationale des chemins de fer.

De Wendrich (Ryssland): Betrachtungen über die internationale Eisenbahnstatistik.

Vacher (Frankrike): Projets de résolutions sur l'organisation d'une statistique internationale de l'électricité.

De Hennyey (Ungarn): Rapport sur la statistique de la poste de Hongrie.

Bosco (Italie): Rapport sur la statistique judiciaire et civile.

Fahlbeck (Sverige): Quelques résultats de la statistique judiciaire et civile en Suède.

Ráth (Ungarn): Sur la méthode de la statistique criminelle de la Hongrie réorganisée en 1900.

De Lannoy (Belgien): Influence du choix de l'unité sur les résultats de la statistique criminelle.

Blenck (Tyskland): Sur une statistique internationale. des incendies.

Schnapper-Arndt (Tyskland): Zur Theorie der Privatwirtschaftsstatistik.

Rubin (Danmark): Une enquête sur la consommation des familles d'ouvriers danois.

Mischler (Österrike): Armenkataster als Grundlage der Armenstatistik.

Mischler (Österrike): Arbeitsvermittlungstatistik.

Därtill förekommo uti de hvarje dag från kl. 1 pågående »allmänna mötena» föredrag och diskussioner, hvaribland må nämnas:

om folkräkningen uti de länder, där ännu inga sådana föreliggiga (Baines—England och Kiær);

om den internationella nomenclaturen för dödsorsakerna (Bertillon);

om den representativa statistiska metoden (Kiær);

om ländernas yttinnehåll och folkmängd (Levasseur);

om senaste folkräkningen (Bertillon);

om de på fast och lös egendom hvilande skatterna i Frankrike och andra länder (Vacher, Neumarck, Moron, Faure — alla fransmän).

Det är, som man ser, både mångt och mycket, som förelegat till behandling, nästan mer än som på så kort tid hinner smältas. Det vittnar emellertid om det rastlösa arbete, som i nutiden pågår inom statistikens olika områden. Bland de mera märkliga föredrag, som vid mötet höllos, må framhållas holländaren Verrijn-Stuarts öfver fruktsamheten m. m. inom olika sociala skikt uti några holländska städer och kommuner. Härvid bekräftades den ofta gjorda iakttagelsen, att alla dessa moment stå i omvänt förhållande till förmögenhetsvillkoren. — Kiærs skötebarn, den representativa metoden, blef föremål för förnyad behandling, men blott vida omildare än den, som tidigare kommit detta förslag till del. Utom dess upphofsman var det endast Rubin, som vågade taga metoden i försvar. Dock syntes mig flertalets dom öfver densamma väl sträng. Däremot lyckades det den energiske chefen för Norges statistiska byrå bättre att få understöd för sitt förslag att anställa fortlöpande undersökningar rörande befolkningen uti de länder, som ännu ej äga ordnade folkräkningar. Väl förmåddes ej Institutet att själfst taga saken om hand; men Kiær lyckades

dock enskildt intressera åtskilliga statistici för saken, så att en teckning af bidrag till densamma kom till stånd. Ledningen af detta arbete skall öfvertagas af Rubin i Köpenhamn.

Slutligen må ock omnämnas försöken att skapa en bättre internationell statistik, otvifvelaktigt ett af de mest behjärtansvärda önskemålen för närvarande. Turquan sökte få Institutets understöd för en af honom utgifven *Annuaire*, men man vägrade att vara med härom, hufvudsakligen af de skäl, som förut i denna tidskrift (häft. 1 af innev. årg.) anförts emot dessa årsböcker, som ofta kritiklöst sammanställa inbördes icke jämförliga uppgifter. Men icke heller vågade man nu taga upp frågan om en internationell statistisk byrå, som uti nämnda uppsats af Flodström föreslagits. Man ansåg denna sak, ehuru mycket önskvärd, dock så stor och så svår, att man föredrog att ställa den på framtiden. Möjligen kan den vid nästa möte, som enligt inbjudning kommer att hållas i Berlin år 1903, åter upptagas med större utsikt om framgång.

Såsom äfven af denna korta berättelse torde framgå, arbetades ganska flitigt vid denna kongress. Men huru mycket man arbetade, så försummades likväl ej nöjena. Därför drogo värddarne, organisationskommittén med Professor Louis Lang som ordförande samt staden Budapest rikligt försorg. Mötet och dess enskilda medlemmar voro föremål för en storartad gästfrihet. Såväl denna som stadens herrliga läge och det sommarlika vädret förlänade åt dessa dagar en tjusning, som sent skall glömmas af dem, som varit med om dem.

Utländska värdepapper i fransk ägo. Enligt en nyligen verkställd officiell undersökning härom, hade under åren 1884—1900 uppvisats och belagts med stämpel utländska värdepapper till ett sammanlagdt *nominellt* belopp af 16,7 milliarder francs. Af dessa papper var det allra mesta eller 16,2 milliarder utsläppt och stämpladt i Paris samt efter de olika låntagarne så fördeladt:

	Mill. frcs.		Mill. frcs.
Ryssland	6,367	Rumänien	313
Turkiet	1,734	Argentina	307
Portugal	938	Schweiz	237
Spanien och Cuba	770	Serbien	196
Italien	735	Danmark	187
Österrike-Ungarn	722	Grekland	185
Egypten	713	Belgien	184
Tunis	526	Holland	112
Brasilien	488	England	102
Kina	459	Finland	94
Sverige-Norge	353		

Återstoden, omkring 468 mill. frcs., kommer på 27 olika länder, mest utomeuropeiska. Sammanställer man den kolossala lånesumma, hvarmed Ryssland hemsökt den franska marknaden, med det obetydliga belopp tyska papper, som utsläppts på densamma — blott 27,6 mill. frcs. — så har man häruti oafsedt de båda ländernas olika lånebehof en värtalig ekonomisk kommentar till de senaste trettio årens politiska historia. För öfrigt äro siffrorna ett lysande vittnesbörd om Frankrikes rikedom. Visserligen äro flera af dessa papper ej värda pari, såsom de här upptagits, men andra stå ej obetydligt däröfver, och åtskilliga poster finnas nog, hvilka ännu ej företetts och därför ej stämplats, så att franska finansmän i verkligheten skatta totala värdet å i fransk ägo befintliga utländska papper till öfver 20 milliarder francs.

Rysslands folkmängd. Uti ett föregående häfte af denna tidskrift (n. 4, 1901) förekom en del uppgifter om Rysslands folkmängd, hämtade ur amerikansk källa. Dessa voro emellertid ej så litet öfverdrifna, efter hvad de nu föreliggande officiella uppgifterna, meddelade vid det statistiska Institutets senaste kongress, gifva vid handen. Totala folkmängden för hela det Ryska riket utom Finland utgjorde Dec. 1900 — 125,3 millioner (62,3 mill. mk. och 63,0 mill. kvk.), hvilka voro så fördelade:

		mk.	kvk.
Europeiska Ryssland	93,2 mill. däraf	45,6	—47,6
Polen	9,4 » »	4,7	—4,7
Kaukasus	9,3 » »	4,9	—4,4
Sibirien	5,7 » »	2,9	—2,8
Centralasien	7,7 » »	4,1	—3,6

Särskildt att beakta är kvinkönets undertalighet icke blott uti de utomeuropeiska delarne utan äfven uti Polen, där mankønet med 22000 öfverskjuter det förra.

Innehåll:

- Pontus Fahlbeck**, Sammansatta stater och deras utveckling.
N. C. Frederiksen, De amerikanske Trusts.
L. Widell, Erfordras Konungens sanktion vid Riksdagens beslut om fastställande
- af grunderna för förvaltningen af statens domäner?
L. Widell, Några siffror rörande beskattningen i Sverige. II.
Strödda meddelanden.
-

Till red. insända skrifter:

Zeitschrift für Socialwissenschaft, herausg. von JULIUS WOLF.

1901: 1

- H. 11. *Aufsätze*: R. THURNWALD, Staat und Wirtschaft im alten Aegypten 1. — O. VON ZEDLITZ-NEUKIRCH, Die Vorbildung der höheren Verwaltungsbeamten in Preussen. — FR. PRINZING, Die Ehescheidungen in Berlin und anderwärts. — — *Socialpolitik*: E. HOFMANN, Georg Schauz' Vorschläge zur Arbeitslosenfrage. — K. MAREINER, Der österreichische Gesetzentwurf über die Pensionsversicherung der Privatbeamten. — Eine Umfrage beim schweizerischen Volk über eine neue Kranken- und Unfallversicherung. — Ergebnisse der amerikanischen Trust-Enquête. — — *Miscellen*. — — *Buchbesprechungen*.

Social Tidskrift. Red. G. H. VON KOCH. Stockholm 1901: h. 6 och 8.

Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri, utgifven af Letterstedtska Föreningen. Stockholm 1901: h. 5—6.

Försäkringsföreningens Tidskrift. Stockholm 1901: h. 5.

Kyrklig Tidskrift. Utg. af O. QUENSEL och HJ. DANELL. Uppsala 1901: h. 9—10.

Facklan, Tidskrift för kristlig tro och forskning. Stockholm 1901: h. 1.

Nationaløkonomisk Tidsskrift, udg. af Nationaløkonomisk Forenings Bestyrelse. Red. ADOLPH JENSEN. Köpenhamn 1901: h. 5.

Tidsskrift for Retsvidenskab, udg. af Bestyrelsen for den Stang'ske Stiftelse i Christiania. Christiania 1901: h. 3—4.

Statsøkonomisk Tidsskrift. Udg. af Bestyrelsen for den Statsøkonomiske Forening. Christiania 1901: h. 3.

Tidskrift utgifven af Juridiska Föreningen i Finland. Helsingfors 1901: h. 4—5.

Ekonomiska Samfundet i Finland. Föredrag och Förhandlingar, V. Helsingfors 1901.

I. F. NYSTRÖM, *Sveriges Statskunskap*. Uppsala 1901.

RAGNAR LUNDBORG, *Handbok i Allmän Statskunskap*. Stockholm 1901.

Brand- och Lif-
försäkringsaktiebolaget

SKÅNE

☛ **Malmö** ☛

Fonder öfver 20,000,000 kr.

meddélar

brand- och hushyreförsäkringar

samt

lif-, lifränte-

och

kapitalförsäkringar.

